

ICALL: OSALLISTAVIA YHTEISÖJÄ KAIKILLE

Avustussopimus nro 101133870

Työpaketti 2/ Tehtävät 2.1 & 2.2

Osallistavat yhteisöt Euroopassa

Vastuuvapauslauseke: Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kuitenkin vain kirjoittajan (kirjoittajien) omia eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai Euroopan koulutuksen ja kulttuurin toimeenpanoviraston (EACEA) näkemyksiä ja mielipiteitä. Euroopan unionia tai EACEAa ei voida pitää vastuussa niistä.

SISÄLLYSLUETTELO

ICALL-hankkeen

esittely2

Tiivistelmä2

Johdanto4

A. Osallisuutta edistäviä yhteisöjä EU:ssa koskeva asiakirjatutkimus: nykytilanne ja poliittiset

säädökset7

A1. Kirjoituspöytä tutkimuksen tulokset -

Kreikka7

A2. Kirjoituspöytä tutkimuksen tulokset -

Puola11

A3. Kirjoituspöytä tutkimuksen tulokset -

Suomi14

A4. Kirjoituspöytä tutkimuksen tulokset - Unkari

16

B5. Vammaisten henkilöiden osallisuutta edistävä lainsäädäntö / politiikka ja strategiset linjaukset
EU:n tasolla18

B. Kansallisen kenttätutkimuksen

tutkimusraportti23

B.1

Menetelmät23

B2.

Verkkokyselyt24

B2.1 Tutkimuksen tulokset -

Kreikka24

B2.2. Tutkimuksen tulokset -

Puola26

B2.3 Tutkimuksen tulokset -

Suomi29

B2.4 Tutkimuksen tulokset -

Unkari30

B3.

Kohderyhmät33

B3.1 Fokusryhmien tulokset -

Kreikka34

B3.2 Fokusryhmien tulokset -

Puola36

B3.3 Fokusryhmien tulokset -

Suomi39

B3.4 Fokusryhmien tulokset -

Unkari41

B4. Fokusryhmien

matriisialalyysi43

B4.1 Menetelmät

40

B4.2 Kansainvälinen

analyysi43

B4.3 Yhteisön kehittäminen /

koulutusehdotukset48

Johtopäätökset49

Liitteet51

ICALL-hankkeen esittely

Kuvittele maailma, jossa yksinkertaisimmatkin tehtävät, kuten julkisen liikenteen käyttö tai osallistuminen yhteisön tapahtumiin ovat täynnä esteitä. 1,3 miljardille ihmiselle, joilla on arkea haastava vamma, tämä on jokapäiväistä elämää, ja he joutuvat kohtaamaan haasteita, jotka ovat 15 kertaa suuremmat kuin niillä, joilla ei vammaa ole¹. Tarve tehdä paikallisista yhteisöistä nopeasti osallistavia ja esteettömiä ei ole vain poliittinen kysymys, vaan se on perustavanlaatuinen ihmisoikeus.

Kaikkien, myös vamman omaavien henkilöiden, olisi voitava käyttää kaikkia yleisölle tarjottavia palveluja ja nauttia täysipainoisesta sosiaalisesta elämästä. Yhteisöjen tasapuolisuuden tavoite vaikutti siihen, että osallistavien yhteisöjen tilanteesta raportoidaan Euroopassa. ICALL-hankkeessa pyritään kehittämään laadukkaita oppimispolkuja ja näyttöön perustuvia, skaalautuvia malleja kestävästä yhteisöllisestä osallisuudesta varten. Hankkeen yhteenliittymään kuuluu kumppaneita Belgiasta, Unkarista, Puolasta, Kreikasta ja Suomesta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 19 artiklan, EU:n perusoikeuskirjan 26 artiklan ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan EU:n strategian 2021-2030 mukaan vammaisilla henkilöillä on yhtäläinen oikeus elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Tämä oikeus edellyttää, että heillä on samat valinnanmahdollisuudet kuin muillakin ihmisillä sen suhteen missä, kenen kanssa ja miten he asuvat. Vaikka YK:n vammaisten oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ja EU:n strategiassa esitettyjen periaatteiden täysimääräinen kunnioittaminen ja täytäntöönpano edellyttää vielä huomattavaa edistystä, itsenäisen elämän tukemisen suunta on hyvin määritelty. Vielä on kuitenkin epäselvää, mitä vamman omaavien henkilöiden osallisuus yhteisössä todella tarkoittaa, ja monilta keskeisiltä ammattilaisilta esimerkiksi kunnissa, paikallisissa kansalaisjärjestöissä tai yrityksissä työskenteleviltä puuttuu usein taitoja ja tietoa, jotta he voisivat edistää tehokkaasti osallistavia yhteisöjä. Tämän vuoksi tarvitaan yhä enemmän kattavia resursseja ja koulutusmateriaaleja, joissa käsitellään sitä, mitä yhteisöllinen osallisuus tarkoittaa nimenomaan vammaisille henkilöille, ja sitä, miten vahvistaa osallistavia yhteisöjä erilaisten käytäntöjen ja lähestymistapojen avulla.

Osallistavia yhteisöjä EU:ssa käsittelevän ICALL-tutkimuksen tavoitteena on laatia osallistavien yhteisöjen malli ja rakentaa aiheeseen liittyvä käsitteellinen kehys kartoittamalla olemassa olevia käytäntöjä, kirjallisuutta ja poliittisia puitteita.

Tiivistelmä

Tämä tutkimusraportti tarjoaa hyödyllistä tietoa ja käsitteellisen kehyksen, jonka avulla voidaan ymmärtää paljon tukea tarvitsevien ihmisten osallistavien yhteisöjen tärkeimpiä prosesseja ja taustatekijöitä. Tarkemmin sanottuna osallisuutta edistävien yhteisöjen nykytilanteen, haasteiden ja poliittisten säädösten tunnistaminen (itsenäisen asumisen, yleisten palvelujen saatavuuden, vammaisille suunnattujen kohdennettujen tukipalvelujen, yleisölle tarjottavien kulttuuri-, vapaa-ajan ja sosiaalisten aktiviteettien ja julkisten tilojen esteettömyyden jne. osalta) mahdollistaa laadukkaan voimaannuttamisen, määrittää

¹ WHO (Maailman terveysjärjestö (2021). Disability and Health. <https://www.who.int/news-room/fact-sheet/detail/disability-and-health> (viitattu 13.3.2022).

osallisuuden prosessit ja ominaisuudet, sekä osoittaa tärkeimmät puutteet paikallisten yhteisöjen valmiuksissa ja koulutuksessa. Näin voidaan kehittää yhteinen käsitys siitä, mitä vammaisten henkilöiden osallisuus yhteisössä laajemmin tarkoittaa, ja kaikilla sidosryhmillä on käytössä yhteisiä käsitteitä. Lisäksi paikallisviranomaiset, palveluntarjoajat ja kansalaisjärjestöt ymmärtävät entistä paremmin vammaisten erityistarpeita ja toiveita osallisuutta edistävien yhteisöjen rakentamisessa sekä sitä, miten toimia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, jotta voidaan varmistaa vammaisten osallistuminen ja hyvinvointi yhteisöllisessä elämässä vastuullisten elinten kapasiteetin ja pitkän aikavälin puitteissa.

Tutkimusraportissa tarkastellaan erityisesti paikallisten yhteisöjen mahdollisuuksia varmistaa vammaisten täysipainoinen osallisuus ja osallistuminen. Siinä käsitellään seuraavia näkökohtia:

- Mitkä ovat osallistavan yhteisön pääpiirteet eri Euroopan maissa?
- Mikä on nykytilanne EU:n oikeudellisessa kehyksessä? Entä mikä on kansallinen nykytilanne lakien puitteissa?
- Mikä rooli osallistavilla yhteisöillä on vammaisuuden sosiaalisessa määrittelyssä?

Raportti jakautuu kahteen osa-alueeseen: a) raportti, joka perustuu kansallisia (Kreikka, Puola, Suomi, Unkari) ja EU:n säädöksiä koskevan kirjallisuustutkimuksen tuloksiin, ja b) raportti, joka perustuu kansallisen kenttätutkimuksen tuloksiin. Hankkeen toteuttaman tutkimuksen tulosraportti keskittyy erityisesti hankkeen kumppanimaiden lainsäädäntöön ja julkiseen politiikkaan, jota on edistetty paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Raportissa tarkastellaan myös eri maiden kansallisten lakien yhteensopivuutta Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (UNCRPD) määräysten kanssa.

Kansallisen kenttätutkimuksen tuloksia koskeva raportti, joka on toteutettu monien sidosryhmien näkökulmasta, edustaa seuraavia kohderyhmiä: vammaiset henkilöt ja heidän edustajat, paikallisviranomaiset, sekä alueen muut toimijat ja järjestöt (kansalaisjärjestöt, yhteisökeskukset jne). Raportin tavoitteena on voimaannuttaa ja vahvistaa yhteistyötä kaikkien niiden toimijoiden kanssa, jotka osallistuvat paikallisyhteisöjen osallisuuden toteutumiseen, siihen sitoutumiseen ja parantamiseen. Kenttätutkimusmenetelmissä käytettiin sekä kvantitatiivisia kyselytutkimuksia että fokusryhmiä, jotta saatiin syvällisempi arvio siitä, miten osallistavia yhteisöt ovat nykyisin kyseisissä maissa.

ICALL-hankekumppanit uskovat vahvasti, että YK:n yleissopimuksen ja kansallisten institutionaalisten puitteiden ja vammaisten oikeuksia koskevien poliittisten toimien yhdenmukaistamisen olisi kuljettava käsi kädessä yhteisöjen kehittämistä koskevien aloitteiden kanssa, jotta voidaan luoda kestäviä ja osallistavia yhteisöjä.

Johdanto

Vaikka yhteisöön kuuluminen on perustavanlaatuinen ihmisoikeus ja sosiaalinen oikeus, vammaisten ihmisten asuminen ja osallistuminen tasavertaisesti paikallisyhteisöihin ei ole vakiintunut. Vammaiset henkilöt kohtaavat päivittäin erilaisia esteitä, jotka estävät heidän osallistumistaan yhteiskunnalliseen ja

julkiseen elämään². On ehdottoman tärkeää tukea ja edistää kaikkia osallistavia yhteisöjä. Merkittävä akateeminen tutkimus on osoittanut, että osallistavissa yhteisöissä asuminen parantaa merkittävästi elämänlaatua, edistää itsenäisyyttä ja sosiaalista vuorovaikutusta; sillä nähdään olevan monia merkittäviä myönteisiä vaikutuksia paikallisyhteisöihin.³

"Osallistaville yhteisöille" on useita määritelmiä, ICALL valitsi seuraavat: "Osallistava yhteisö on yhteisö, joka ylittää rotuun, sukupuoleen, luokkaan, sukupolveen ja maantieteeseen liittyvät erot ja varmistaa osallisuuden, yhtäläiset mahdollisuudet sekä kaikkien yhteiskunnan jäsenten kyvyn määritellä sovitut sosiaaliset instituutiot, jotka ohjaavat sosiaalista vuorovaikutusta".⁴ Lisäksi infrastruktuurin esteettömyys, osallistavat koulutus- ja työllisyysnäkökulmat sekä vammaisten henkilöiden tarpeisiin räätälöidyt yhteisöaloitteet mahdollistavat heidän täysimääräisen osallistumisensa yhteisön toimintaan kansalaisina.

On tärkeää tarkastella fyysistä suorituskykyä ja päivittäisiä toimintoja laajempia subjektiivisia ulottuvuuksia, kuten toiminnan laatua, hyväksyntää, tyytyväisyyttä, päätöksentekoa ja henkilökohtaista kontrollia, jotka usein laiminlyödään⁵. Näihin ulottuvuuksiin puuttuminen voi merkittävästi parantaa vammaisten henkilöiden hyvinvointia.

Yhteiskuntaan osallistuminen on elintärkeä terveystavoite, koska se vaikuttaa osallisuuteen, tulevaisuuden ennusteeseen ja pitkän aikavälin hyvinvointiin⁶. Terveyttä ei määritellä ainoastaan yksilön näkökulmasta⁷ vaan myös sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta⁸, johon kuuluvat integroituminen, osallistuminen, hyväksyntä, luottamus ja yhteiskunnallisen dynamiikan ymmärtäminen⁵. Vamman omaaville henkilöille itsenäinen elämä, itsemääräämisoikeus ja tyytyväisyys omaan osallistumiseen ovat olennaisen tärkeitä korkean elämänlaadun ja henkisen hyvinvoinnin varmistamiseksi. Tämä korostaa, että terveys- ja sosiaalipalveluissa on keskityttävä tämän väestöosan voimaannuttamiseen ja itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen.⁹

Kansalaisuuden käsite on poissulkeva, sillä se perustuu malliin ihanteellisesta, rationaalisesta ja itsenäisestä kansalaisesta, joka sulkee pois vammaan omaavat ihmiset. Käsitteen mukaan kansalaisten pitäisi olla terveitä ja heillä pitäisi olla tuottavia sosiaalisia rooleja, jotta he voisivat osallistua ja toimia aktiivisesti yhteiskunnassa¹⁰. Osallisuus on olennaisen tärkeää ottaa huomioon ja toteuttaa kaikilla

² Harris, S., Owen, R., & De Ruiter, C. (2012). Kansalaisvaikuttaminen ja vammaiset: The Role of Advocacy and Technology. *Journal of Community Engagement and Scholarship*, 5(1). <https://doi.org/10.54656/awpe1856>.

³ Etmanski, A. 2020. *Vammaisuuden voima: 10 opetusta selviytymiseen, menestymiseen ja maailman muuttamiseen*. Kanada: Berrett-Koehler Publishers.

⁴ <https://dev.to/favourmark05/inclusive-community-114g>

⁵ Hammell, K. W. (2015). Elämänlaatu, osallistuminen ja ammatilliset oikeudet: kyvykkyyksien näkökulma. *Aust. Occup. Ther. J.* 62, 78–85. doi: 10.1111/1440-1630.12183

⁶ <https://www.culturehealthandwellbeing.org.uk/sites/default/files/9789289054553-eng.pdf>

⁷ Stone A, Mackie C, toimittajat. Subjektiivinen hyvinvointi: onnellisuuden, kärsimyksen ja muiden kokemusten ulottuvuuksien mittaaminen. Washington (DC): National Academies Press; 2013 (<https://www.nap.edu/catalog/18548/subjective-well-being-measuring-happiness-suffering-and-other-dimensions-of>).

⁸ Keyes CLM. Sosiaalinen hyvinvointi. *Soc Psychol Q.* 1998;61(2):121-40.

⁹ Cegarra, B., Cattaneo G., Ribes A., Solana-Sánchez J., Saurí J., (2023). Itsenäinen elämä, emotionaalinen hyvinvointi ja elämänlaatu vammaisilla: itsemääräämisen ja osallistumiseen tyytyväisyyden välittävä rooli. *Frontiers in Psychology*, 14. DOI=10.3389/fpsyg.2023.1279014

¹⁰ Waldschmidt, A., & Sépulchre, M. (2019). Kansalaisuus: pohdintoja vammaisten kannalta merkityksellisestä mutta ambivalentista käsitteestä. *Disability & Society*, 34(3), 421–448. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1543580>

yhteisön osa-alueilla. Normatiiviset arvot luovat esteettömiä ympäristöjä ja asenteita, jotka rajoittavat vammaisten mahdollisuuksia osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisille kokemuksille olisi annettava enemmän merkitystä. Osallisuudessa on tunnustettava vammaisten erilaiset tarpeet ja toiveet, jotta voidaan torjua sosiaalista eristytymistä ja toimeentuloa¹¹. **Kansalaisuuteen** on tehtävä tärkeä ero **olemisen** ja **tekemisen** välillä. Ensin mainittu viittaa useimmiten asemaan, kun taas jälkimmäisessä korostuu aktiivinen toimijuus ja osallistuminen yhteiskuntaan.¹² Aktiivinen kansalaisuus tarkoittaa sitoutuneita ihmisiä, jotka osallistuvat yhteisöä tukevaan toimintaan. Vaikka vammaislainsäädännössä tunnustetaan vammaisten ihmisten oikeus olla sitoutuneita kansalaisia ja osallistua julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa, jatkuvat rajoitukset estävät kansalaisvaikuttamisen.¹³ Vammaistutkimuksessa on erotettu kansalaisuuden kaksi vastakkaista käyttötarkoitusta. Yhtäältä kansalaisuuden ajatus voi edistää osallisuuden ja yhteiskuntaan osallistumisen periaatteita, mutta toisaalta tutkimuksissa on tuotu esiin syrjintätapauksia, jotka vaikeuttavat osallisuuden toteutumista.¹²

Lisäksi itsenäisen elämän paradigmassa (Independent Living, IL) tuodaan esiin, että ympäristöesteet vaikuttavat ratkaisevasti vammaisten henkilöiden itsenäisyyden tasoon ja heidän **osallistumiseensa** yhteiskuntaan kansalaisina.¹⁴ Mahdollisuuksien tarjoaminen yhteiskehittämiseen ja osallistumiseen voi liittyä pyrkimykseen arvostaa vammaisuuden kokemuksia ja kumota yhteiskunnan väheksyntä vammaisia kohtaan¹⁵¹⁶¹⁷. Tämä liittyy YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen 30 artiklaan, jossa edellytetään, että asenteet kulttuurisesta saavutettavuudessa arvioidaan (kulttuurihyödykkeet, kulttuuriperintö) ja toteutetaan erityistoimenpiteinä, jotka antavat tälle kohderyhmälle mahdollisuuden "kehittää ja hyödyntää luovaa, taiteellista ja henkistä potentiaaliaan".¹⁸

On tärkeää rakentaa yhteisöjä, joiden ympäristöominaisuudet mahdollistavat osallistumisen ja minimoivat vamman omaavien henkilöiden toimintarajoitteet. Mahdollisuudet osallistua ja olla mukana

¹¹ Christiaens, M., & Brittain, I. (2021). Vammaisten henkilöiden osallisuutta koskevien toimintalinjojen toteuttamisen monimutkaisuus Yhdistyneen kuningaskunnan ei-vammaisten vapaaehtoisissa yhteisöllisissä urheiluseuroissa. *European Sport Management Quarterly*, 23(4), 1-21. <https://doi.org/10.1080/16184742.2021.1955942>.

¹² Wyness, L. (2013). "Kansalaisuudesta puhuttaessa ..." Tutkitaan, miten sukupolvien välinen, osallistava oppimishanke voi edistää aktiivista kansalaisuutta kestävässä yhteisössä. *Local Environment*, 20(3), 277-297. <https://doi.org/10.1080/13549839.2013.839645>

¹³ Harris, S., Owen, R., & De Ruiter, C. (2012). Kansalaisvaikuttaminen ja vammaiset: The Role of Advocacy and Technology. *Journal of Community Engagement and Scholarship*, 5(1). <https://doi.org/10.54656/awpe1856>.

¹⁴ DeJong, G. (1979). Itsenäinen elämä: sosiaalisesta liikkeestä analyyttiseen paradigmaan. *Arch. Phys. Med. Rehabil.* 60, 435-446.

¹⁵ Jakubowicz, Andrew ja Helen Meekosha. 2003. "Voiko monikulttuurisuus käsittää vammaisuuden?". Teoksessa *Disability, Culture and Identity*, toimittaneet Sheila Riddell ja Nick Watson, 180-199. UK: Pearson.

¹⁶ Leahy, A. ja D. Ferri. 2022. "Vammaisten ihmisten kulttuuriseen osallistumiseen liittyvät esteet ja helpottajat": A Narrative Literature Review." *Scandinavian Journal of Disability Research* 24 (1): 68-81. <https://doi.org/10.16993/sjdr.863>.

¹⁷ Chaidemenaki, L., & Kolokytha, O. (2024). Kenen kulttuuri se on? Kehitysvammaisten kanssa työskentelevien ammattilaisten käsitykset museoiden esteettömyydestä Kreikassa. *Museum Management and Curatorship*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09647775.2024.2357073>.

¹⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. n.d. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>.

elämäntilanteissa pitäisi koskea kaikkia.¹⁹ Kaupunkiympäristön haasteet (kuten epätasaiset jalkakäytävät, jalkakäytävät jne.) vaikeuttavat ulkona liikkumista. Nämä rakennetussa kaupunkiympäristössä olevat esteet estävät niiden ihmisten sosiaalista osallistumista, joilla on vammoja tai toimintarajoitteita.²⁰ Vammaisten ihmisten yhteiskunnallinen osallistuminen ja mahdollisuus kokea julkista elämää ei ole aina helppoa. Jatkuvat esteet haittaavat merkittävästi pääsyä kaikkiin yhteisöllisen osallistumisen osa-alueisiin.²¹ Kyky hoitaa yhteiskunnallisia tehtäviä sekä kansalais-, poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset oikeudet sisältyvät kansalaisuuteen. Yhteiskunnallisten esteiden vuoksi vammaisilla on kuitenkin vaikeuksia täyttää roolia kansalaisena.¹⁹

Kuten todettiin, osallistavat käytännöt ja toimenpiteet edistävät yhteisön yleistä terveyttä ja hyvinvointia edistämällä kansalaisten monimuotoisuutta ja kykyä empatiaan. Yhteisöjä olisi vahvistettava, jotta kaikille voidaan tarjota yhtäläiset mahdollisuudet. Yhteisön kehityksen optimoimiseksi on ratkaisevan tärkeää ottaa vammaiset ihmiset mukaan suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseihin ja varmistaa, että heidän näkökulmansa ja tarpeensa tulevat riittävästi esiin. **Yhteiskehittämisen** määritelmässä todetaan, että *"se on prosessi, jossa hanketta suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä ihmisten kanssa, joilla on elämän tuomaa kokemusta. Prosessissa tunnustetaan ja arvostetaan suoran elämäkokemuksen tuomaa arvoa (eikä vain ammatillisen kokemuksen) hankkeen suunnittelussa, muotoilussa ja toteuttamisessa"*²². Lisäksi jatkuvilla koulutus- ja tiedotuskampanjoilla voidaan purkaa yhteiskunnallisia esteitä ja leimoja ja tasoittaa tietä osallistavammalle ja kannustavammalle ympäristölle. Investoinnit mukautuvaan teknologiaan, esteettömiin julkisiin tiloihin ja kattaviin tukipalveluihin ovat myös olennaisen tärkeitä, jotta voidaan luoda puitteet, joissa vammaiset voivat menestyä ja osallistua mielekkäästi osallistavien ja kestävien yhteisöjen luomiseen. Yhteisön kehittämisellä pyritään voimaannuttamaan yksilöitä yhteisössä ja edistämään vahvempia ja tiiviimpiä suhteita yhteisön jäsenten välillä. Se on kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka perustuu voimaantumisen, ihmisoikeuksien, osallisuuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, itsemääräämisoikeuden ja kollektiivisen toiminnan arvoihin²³. Vammaisten osallisuudella yhteisön kehittämisessä tarkoitetaan yhteistoimintaa, jolla varmistetaan vammaisten naisten, miesten, tyttöjen ja poikien osallistuminen paikallisyhteisöissään.²⁴

Seuraavassa raportissa esitellään sekä kirjallisuustutkimuksen että kenttätutkimuksen tuloksia, jotka koskevat vammaisten osallistavaa yhteiselämää. Yhteistyökumppanit tutkivat lainsäädäntöä, poliittisia määräyksiä ja aloitteita, jotka jo edistävät osallisuutta kansallisella ja Euroopan tasolla. Painopiste oli vammaisten henkilöiden osallistavan yhteiselämän eri osa-alueilla, kuten oikeuksien suojelussa, yhteisön kehittämisessä, sosiaalisessa tuessa, itsenäisessä elämässä, työllisyydessä ja koulutuksessa. Kenttätutkimus koostui kolmesta verkkokyselystä ja fokusryhmistä, jotka oli suunnattu

¹⁹ Waldschmidt, A., & Sépulchre, M. (2019). Kansalaisuus: pohdintoja vammaisten kannalta merkityksellisestä mutta ambivalentista käsitteestä. *Disability & Society*, 34(3), 421–448. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1543580>

²⁰ Clarke, P. J., Ailshire, J. A., Nieuwenhuijsen, E. R., & de Kleijn - de Vrankrijker, M. W. (2011). Vammaisten aikuisten osallistuminen: Kaupunkiympäristön rooli. *Social Science & Medicine*, 72(10), 1674–1684. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.03.025>

²¹ Harris, S., Owen, R., & De Ruiter, C. (2012). Kansalaisvaikuttaminen ja vammaiset: The Role of Advocacy and Technology. *Journal of Community Engagement and Scholarship*, 5(1). <https://doi.org/10.54656/awpe1856>.

²² ICOM-konferenssi, 2023 Ateena.

²³ Kenny, S., & Connors, P. (2017). *Tulevaisuuden yhteisöjen kehittäminen* (5. painos). South Melbourne: Cengage Learning Australia.

²⁴ https://www.licht-fuer-die-welt.at/app/uploads/sites/8/2021/09/13_2019_Policy_DICD_accessible.pdf

paikallisviranomaisille, kansalaisjärjestöille, vammaisille henkilöille, palveluntarjoajille ja järjestöille. Tuloksissa tuotiin esiin arkielämän nykyisiä ongelmia ja esteitä sekä ehdotettiin ratkaisuja, ideoita ja painopistealueita osallisuuden varmistamiseksi.

A. Osallisuutta edistäviä yhteisöjä EU:ssa koskeva kirjallisuustutkimus: Nykytilanne ja poliittiset säädökset

ICALL:n tavoitteena on voimaannuttaa yhteisöjä, joissa erilaisista taustoista ja sukupolvista tulevilla ihmisillä on tietoa ja käytännön välineitä tarjota palveluja, toimintaa ja esteettömiä tiloja, jotka vastaavat vammaisten ihmisten tarpeita ja tukevat heidän aktiivista sosiaalista ja yhteiskunnallista osallistumistaan. ICALL-hankkeessa tunnustetaan paikallishallinnon ja yhteisön sidosryhmien keskeinen rooli vammaisten osallisuuden edistämiseksi ja tuetaan sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan EU:n strategian 2021-2030 että YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen 19 artiklan täytäntöönpanoa paikallistasolla. Lisäksi siinä keskitytään vahvistamaan paikallisviranomaisten ja sidosryhmien valmiuksia luoda ja ylläpitää osallistavia yhteisöjä, joissa vammaiset voivat osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Seuraavassa luvussa keskitytään kartoittamaan kumppanuusmaissa ja EU:ssa kansallisia lainsäädäntöjä, toimintalinjoja ja aloitteita, jotka jo edistävät osallisuutta. Kirjallisuustutkimuksessa tarkastellaan vammaisten osallistavan yhteisöelämän eri puolia, kuten oikeuksien suojelua, itsenäistä elämää, yleisten ja erityispalvelujen saatavuutta, osallistavia kulttuuri- ja virkistysmahdollisuuksia sekä julkisten tilojen esteettömyyttä. Lainsäädännössä, nykyisissä toimintalinjoissa ja strategioissa on huomattavia eroja mukana olevissa kumppanimaissa, joten yhtenäinen rakenne nykyisen lainsäädännön kuvaamiseksi ei ollut mahdollista.

A1. Kirjallisuustutkimuksen tulokset - Kreikka

Oikeuksien suojelu: Tavoitteena on luoda uusi lainsäädäntökehys, jolla turvataan vammaisten henkilöiden oikeudet ja edistetään heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006) on ensimmäinen oikeudellisesti sitova kansainvälinen ihmisoikeussopimus. Siinä asetetaan vähimmäisvaatimukset vammaisten henkilöiden kaikkien kansalaisoikeuksien, poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien suojelulle ja nauttimiselle. Kreikan parlamentin täysistunto ratifioi ihmisoikeussopimuksen vuonna 2012, mikä velvoittaa maan noudattamaan sitä. Ratifiointi edellyttää muutoksia lainsäädäntöön ja hallinnolliseen toimintaan, jolla varmistetaan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja poliittiseen elämään. Lisäksi lisäpöytäkirjan ratifiointi mahdollistaa turvautumisen kansainvälisiin elimiin, jos valtio rikkoo yleissopimuksen suojaamia ihmisoikeuksia.

Tärkeä aloite vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi oli lain 4488/2017 IV osan säätäminen, jossa YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen 33 artiklan vaatimuksiin nojautuen annetaan suuntaviivat YK:n yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi kansallisella tasolla.²⁵ Tämä laki antaa organisatoriset säännökset YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa varten. Valtiovarainministeri koordinoi kaikkien toimivaltaisten ministeriöiden vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävää julkista politiikkaa ja täytäntöönpanoa. Oikeusasiamies toimii

²⁵ <https://easpd.eu/project-detail/di-greece-technical-support-on-deinstitutionalisation-di-process-in-greece/>

puolestaan perustuslain takaamana riippumattomana viranomaisena yhteistyössä kansallisen vammaisjärjestöjen liiton kanssa.

Vuonna 2020 kansallinen vammaisten keskusliitto (NCDP) ja valtiovarainministeriö²⁶ laativat yhdessä vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelua koskevan kansallisen strategian, joka on yhdenmukainen yleissopimuksen (UNCRPD) kanssa. Strategiaan sisällytettiin kuusi pilaria ja 30 tavoitetta, joilla pyritään varmistamaan vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelu, ja erityisesti: parantamaan jokapäiväistä elämää ja oikeuksiin perustuvaa vammaisuuteen liittyvää lähestymistapaa, esteettömyyttä rakenteellisessa ympäristössä, liikennettä, ilmaisua ja tiedonsaantia, osallistumista kaikkiin yhteisön sekä lisäämään tietoisuutta vammaisten osallisuudesta paikallisyhteisössä ja julkishallinnossa. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva kansallinen toimintasuunnitelma oli ensimmäinen horisontaalinen julkinen toimintalinja, jonka tavoitteena oli valtion sitoutuminen vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelemiseen, puolustamiseen ja hyödyntämiseen vuosina 2020-2023. Siinä määriteltiin muun muassa vertailuarvot maan kaikissa ministeriöissä, alueilla ja kunnissa.

Vuonna 2021 työ- ja sosiaaliministeriö laati laitoshoidon poistamista koskevan strategian ja toimintasuunnitelman, jonka tavoitteena on luoda yhtenäinen ja kattava politiikka, jolla edistetään laitoshoidon poistamista ja varmistetaan tukikehys haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, kuten lapsille, vammaisille lapsille, vammaisille aikuisille ja vanhuksille. Tämänhetkisen tutkimuksen mukaan 1642 aikuista ja 100 vammaista tai vammautunutta lasta on sijoitettu suljettuihin laitoksiin.²⁷ Strategia perustui osallistumisen ja osallisuuden, syrjimättömyyden, tasa-arvon, elämän valinnanvapauden ja oikeuden yksilölliseen hoitoon periaatteisiin.²⁸

Ainoa vaihtoehto laitoshoidolle Kreikassa ovat tällä hetkellä "tuetun asumisen kodit", jotka tarjoavat tukea henkilöille, joilla on fyysisiä, psykososiaalisia, älyllisiä ja/tai aistivammoja ja erilaisia tarpeita. Kesäkuussa 2018 oli 28 organisaatiota, jotka ylläpitävät 65 tuetun asumisen järjestelyä, joissa asuu 389 henkilöä²⁹. Tuetun asumisen asuntojen perustaminen ja toteuttaminen oli merkittävä uudistus kohti yhteisöllisyyttä ja tuettua asumista.

Edellä mainitun lisäksi työ- ja sosiaaliministeriö aloitti vuonna 2022 vammaisille tarkoitetun henkilökohtaisen avustajan ohjelman pilotoinnin, jonka tavoitteena on parantaa vammaisten ja heidän perheidensä elämänlaatua ja tarjota samalla mahdollisuuksia itsenäiseen elämään ja tasavertaiseen osallistumiseen yhteisön sosiaalisiin, kulttuurisiin ja taloudellisiin näkökohtiin³⁰. Henkilökohtaisen avustajan järjestelmän käyttöönotto on ollut Kreikan vammaisliikkeen pitkäaikainen vaatimus, joka näyttää osittain toteutuneen, mutta joka palvelee edelleen vain pientä määrää vammaisia.

Saavutettavuus ja strukturoitu ympäristö: Kreikassa on annettu erityissäännöksiä julkisten rakennusten ja infrastruktuurin esteettömyydestä³¹ sekä säännöksiä esteettömyyskomitean perustamisesta

²⁶ <https://www.primeminister.gr/wp-content/uploads/2020/12/2020-ethniko-sxedio-drasis-amea.pdf>

²⁷ https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/ede/EL-ANED%202018-19-Country%20report%20Living%20independently%20-%20final%20for%20web.docx

²⁸ https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/DI_Strategy_-_EN_with_layout.pdf

& Kreikan oikeusasiamiehen kertomus vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntönnpanosta.

²⁹ https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/DI_Strategy_-_EN_with_layout.pdf

³⁰ 4837/2021. <https://ypergasias.gov.gr/xekinise-i-efarmogi-tou-prosopikou-voithou-gia-atoma-me-anapiria-stin-ellada/>

³¹ Laki 2831/2000 (28 artikla) ja laki 4067/2012 (26 artikla).

ympäristöministeriöön ja vastaavien keskushallinnon ja alueellisten esteettömyyskomiteoiden perustamisesta³². Kansallinen esteettömyysviranomaisena on perustettu pääministerin alaisuuteen neuvoa-antavaksi elimeksi, jonka tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua kaikkiin ihmisen toiminnan aloihin. Vammaisten keskusliiton mukaan esteettömyyttä on edistetty nykyisellä lainsäädäntökehityksellä CRDP:n säännösten mukaisesti. Monilla aloilla (esim. liikenne, rantojen esteettömyys, julkiset rakennukset) on kuitenkin edelleen merkittäviä ongelmia.³³

Sananvapaus ja tiedonsaanti: Tärkeä osa yhteisön kehittämistä on vammaisten henkilöiden sananvapauden, mielipiteenvapauden ja tiedonsaannin helpottaminen. Tiedonsaannin estyminen johtuu pääasiassa siitä, että sähköisen tiedonsaannin mahdollistavien teknisten välineiden, taitojen ja koulutuksen puute on suuri ongelma. Vammaisia henkilöitä koskevat esteettömyyskysymykset löytyvät useilta julkishallinnon verkkosivuilta, jotka perustuvat velvollisuuteen tarjota asianmukaisia viestintävälineitä ja tiedonsaantia³⁴. Etuuksiin, apuvälineisiin ja oikeuksiin liittyvät tiedot sekä niihin liittyvät sovellukset muuttuvat yhä enemmän sähköisiksi. Elämänlaadun parantamisen kannalta olennaisen tärkeän digitaalisen tiedon saannissa on merkittäviä esteitä³⁵. Lisäksi viranomaisilla, julkisten palvelujen tarjoajilla, insinööreillä, suunnittelijoilla jne. ei ole riittävästi tietoa vammaisten henkilöiden tuen tarpeista. Valtio ei tarjoa koulutusta vammaisuuteen ja esteettömyyteen liittyvissä kysymyksissä, eikä ole olemassa mitään koulutusrakennetta, joka olisi vastuussa näiden asioiden kouluttamisesta.³⁶

Tietoisuuden lisääminen ja oikeuksien suojeleminen: Kreikan valtio on toteuttanut merkittäviä toimia tietoisuuden lisäämiseksi ja vammaisten oikeuksien kunnioittamisen ja arvokkuuden edistämiseksi seuraavilla toimilla: a) kansallisen rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen neuvoston perustaminen, johon NCDP osallistuu, b) kansallinen toimintasuunnitelma rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi, c) kansallisen valvontamekanismin perustaminen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanoa varten, d) yhdenvertaisen kohtelun periaatetta koskevan lain 4443/2016 säätäminen, e) lain 4488/2017 säätäminen, joka koskee vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen seuranta- ja asianmukaista täytäntöönpanoa, f) kreikkalaisen viittomakielen tunnustaminen kreikan kieltä vastaavaksi³⁷ ja kreikkalaisen pistekirjoituksen tunnustaminen kreikkalaisten sokeiden kansalaisten viralliseksi kirjoitustavaksi, g) sukupuoli-identiteetin oikeudellista tunnustamista koskevan lain 4491/2017 (Valtioneuvoston virallinen lehti 2017b) säätäminen.

Työllisyys: Kreikan valtio on pyrkinyt lisäämään vammaisten henkilöiden työllisyysastetta lainsäädäntötoimenpiteillä³⁸. Kreikan sosiaalinen vammaisliike toteaa, että tarkistetuilla säädöksillä on ollut rajallinen vaikutus vammaisten työllisyysasteeseen julkisella sektorilla ja lähes olematon vaikutus

³² Laki 4067/2012, laki 4495/2017

³³ [Kreikan vammaisten keskusliitto \(NCDP\), 2019. Ihmisoikeudet ja vammaiset henkilöt. Kreikan vaihtoehtoraportti 2019 \(lopullinen versio\) ja vastaukset kysymysten ja suositusten luettelo.](#)

³⁴ Laki 4488/2017 65 artikla

³⁵ Kreikan oikeusasiamies on luonut verkkosivustolleen www.synigoros-solidarity.gr erityisen vammaisia koskevan välilehden: <https://www.synigoros-solidarity.gr/kategoria/eualotes-omades/atoma-me-anapiria-amea>.

³⁶ [Kreikan vammaisten keskusliitto \(NCDP\), 2019. Ihmisoikeudet ja vammaiset henkilöt. Kreikan vaihtoehtoraportti 2019 \(lopullinen versio\) ja vastaukset. Luettelo kysymyksistä ja Recommendations.](#)

³⁷ Laki 4488/2017

³⁸ Laki 1648/1986 (Valtioneuvoston virallinen lehti 1986) ja sen muutos Laki 2643/1998 (Valtioneuvoston virallinen lehti 1998).

yksityisellä sektorilla³⁹. Vuonna 2016 voimaan tullut laki 4440/2016 on jo luonut uuden oikeudellisen ympäristön vammaisten henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä rekrytoinnille julkisella sektorilla, mikä on nostanut vammaisten henkilöiden työllisyysastetta merkittävästi.⁴⁰ Tämä laki määrää, että 10 % ja 5 % julkisen sektorin - mukaan lukien julkisoikeudelliset oikeushenkilöt ja paikallishallinnon organisaatiot - vakituisista tehtävistä ja yksityisoikeudellisilla määräaikaisilla sopimuksilla täytettävistä tehtävistä tulee osoittaa vammaisille henkilöille, joilla on todistettu vammaisuusaste, ja/tai heidän perheenjäsenilleen. Tämä laki koskee kuitenkin vain julkista sektoria⁴¹. Lisätutkimusnäyttö⁴² osoittaa, että vammaisten henkilöiden pääsy Kreikan työmarkkinoille on rajallista: i) vammaisten työllisten osuus on huomattavasti alhaisempi kuin 20-64-vuotiaiden vammaisten (24,2 % verrattuna 57,6 %:iin) ja huomattavasti alhaisempi kuin Eurooppa 2020 -strategian kansallinen tavoite; ii) "vaikeavammaisten"⁴³ väestöstä 83 prosentilla 20-24-vuotiaista, 72 prosentilla 25-29-vuotiaista ja 55,5 prosentilla 30-34-vuotiaista ei ole työkokemusta, ja iii) 84 prosenttia työllisistä vammaisista mainitsee, että työnantajat eivät ole tarjonneet heille asianmukaisia tiloja, erityisesti yksityisellä sektorilla. Viimeksi mainittu seikka osoittaa, että irtisanomisen pelko yksityisellä sektorilla on ratkaiseva este sille, että vammaiset henkilöt eivät voi hyödyntää asianomaista oikeudellista kehystä⁴⁴. Lisäksi työvoiman työllistämisyjärjestö (OAED), joka on aktiivisen työllisyyspolitiikan keskushallintorakenne, tarjoaa vammaisille henkilöille vain vähän mahdollisuuksia ja yksityisen sektorin työnantajille vain vähän kannustimia vammaisten työntekijöiden palkkaamiseksi. Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella on ryhdyttävä lisätoimenpiteisiin vammaisten henkilöiden sijoittumisen parantamiseksi työmarkkinoille.

Koulutus: Kreikassa vammaisten koulutusta annetaan yleissivistävissä kouluissa, joissa on inklusioluokkia erityisopetustoimenpiteenä ja rinnakkaista tukea yksilöllisenä toimenpiteenä, sekä erillisissä erityiskouluissa. Kreikan oikeusasiamiehen⁴⁵ mukaan Kreikan valtio⁴⁶ on edistänyt myönteisiä muutoksia ilmoittamalla ja toteuttamalla inklusiivisia toimintalinjoja. On kuitenkin raportoitu olennaisista ongelmista, jotka liittyvät organisaatioon, resursseihin, henkilöstöön, opetusohjelmiin ja -menetelmiin, opetusmateriaaliin, käsityksiin ja käytänteisiin vammaisten lasten opetuksessa.⁴⁷

³⁹ [Kreikan vammaisten keskusliitto \(NCDP\), 2019. Ihmisoikeudet ja vammaiset henkilöt. Kreikan vaihtoehtoraportti 2019 \(lopullinen versio\) ja vastaukset. Luettelo kysymyksistä ja Recommendations.](#)

⁴⁰ Tämän lain säätäminen on seurausta Kreikan vammaisliikkeen kampanjasta, jolla pyritään korjaamaan vammaisten henkilöiden epätasa-arvoinen kohtelu julkisen sektorin rekrytoinneissa verrattuna muihin sosiaaliryhmiin, kuten perheisiin, joissa on enemmän kuin kolme lasta, Valtioneuvoston virallinen lehti 2016b.

⁴¹ Esimerkkeinä ja/tai suosituksina voidaan mainita esimerkiksi i) vero- ja vakuutuslainsäädännön tarjoaminen yksityisen sektorin työnantajille, ii) tuetun työllistämisen mallin toteuttaminen, iii) henkilökohtaisen avustajan käyttöönotto, vain muutamia mainitakseni.

⁴² Tässä tutkimuksessa NCDP:n vammaiskysymysten seurantakeskus käytti työllisyyttä koskevia muuttujia, jotka sisältyvät Kreikan tilastokeskuksen yhteistyössä Eurostatin kanssa toteuttamaan tulo- ja elinolotutkimukseen (EU-SILC) vuonna 2016 (viitevuosi 2015).

⁴³ Tämä termi ei vastaa kirjoittajien mielipidettä vaan julkaistua tutkimusjulkaisua.

⁴⁴ ks. vastaava laki 4440/2016

⁴⁵ Kreikan oikeusasiamiehen kertomus vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta.

⁴⁶ Yhteiskoulutusohjelmat Laki 4368/2016 - Valtioneuvoston virallinen lehti 21/A/21-2-2016, 82 artikla. ja ministeriön päätös 172877/D3//04.11.2016 Valtioneuvoston virallinen lehti B 3561.

⁴⁷ <https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.files.398932><https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.stiriksi.37349><https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.smea.28928><https://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.aksiologisi.29858>

A2. Kirjallisuustutkimuksen tulokset - Puola

Vammaisia henkilöitä koskeva sosiaalipolitiikka perustuu Puolassa Puolan perustuslakiin. Siinä säädetään syrjinnän kiellosta, jonka mukaan ketään ei saa syrjiä poliittisessa, yhteiskunnallisessa tai taloudellisessa elämässä mistään syystä (32 artikla)⁴⁸. Tärkeä asiakirja, jolla säännellään vammaisten henkilöiden tilannetta, on myös parlamentin 1. elokuuta 1997 antama päätöslauselma - vammaisten henkilöiden oikeuksien peruskirja, jossa vahvistetaan vammaisten henkilöiden oikeus itsenäiseen, riippumattomaan, aktiiviseen ja syrjimättömään elämään. Asiakirjassa luetaan kymmenen oikeutta, joihin kuuluvat muun muassa tavaroiden ja palvelujen saatavuus, joka mahdollistaa täysipainoisen osallistumisen yhteiskuntaan, osallistava koulutus ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille.⁴⁹

Vammaisten henkilöiden ammatillisen ja sosiaalisen aktivoinnin tukijärjestelmää säännellään Puolassa vammaisten henkilöiden ammatillisesta ja sosiaalisesta kuntoutuksesta ja työllistamisestä annetun lain säännöksillä. Arkkitehtoniseen, digitaaliseen ja kognitiiviseen esteettömyyteen liittyvät kysymykset sisältyvät 4. huhtikuuta 2019 annettuun lakiin (muutettu 17. huhtikuuta 2023) julkisyhteisöjen verkkosivustojen ja mobiilisovellusten digitaalisesta esteettömyydestä⁵⁰ ja 19. heinäkuuta 2019 annettuun lakiin esteettömyyden tarjoamisesta henkilöille, joilla on erityistarpeita.⁵¹

Kansainvälisen oikeuden säädös, joka on erityisen tärkeä vammaisten elämänlaadun parantamisen kannalta ja luo pohjan osallistavien yhteisöjen rakentamiselle, on YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, jonka Puola ratifioi 6. syyskuuta 2012. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 1 artiklassa todetaan, että sen tarkoituksena on edistää, suojella ja varmistaa, että kaikki vammaiset henkilöt voivat nauttia täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista, ja edistää heidän luontaisen ihmisarvonsa kunnioittamista⁵². YK:n vammaissopimuksen ratifiointi velvoitti Puolan poistamaan esteitä, joita vammaiset kohtaavat oikeuksiensa tehokkaalta toteutumiselta, mukaan lukien oikeus elää yhteisössä yhdenvertaisesti muiden kanssa (19 artikla). YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanon koordinoinnista keskushallinnon tasolla vastaa työ- ja sosiaaliministeri, joka yhdessä vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoryhmän kanssa⁵³ esittää jaksoittain raportteja toimista, joilla pyritään toteuttamaan hyväksytyt veloitteet. Oikeusasiamies ja hänen nimittämänsä vammaisten henkilöiden oikeuksia käsittelevä asiantuntijaryhmä (sosiaalinen neuvoo-antava elin) esittävät asiasta erillisiä kertomuksia.⁵⁴

Vammaiset henkilöt, heidän elinympäristönsä ja heitä edustavat järjestöt osallistuvat aktiivisesti myös yleissopimuksen täytäntöönpanon seurantaan Puolassa. Vuonna 2015 laadittiin ensimmäinen sosiaalinen vaihtoehtoinen raportti YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta; sitä

⁴⁸ Puolan perustuslain nykyinen teksti <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

⁴⁹ Parlamentin päätöslauselma - Vammaisten henkilöiden oikeuksien peruskirja <https://bip.brpo.gov.pl/pl/karta-praw-osob-z-niepelnosprawnoscia>

⁵⁰ Muutettu laki <https://www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa/nowe-przepisy-ustawy-o-dostepnosci-cyfrowej>

⁵¹ Tietoaaineisto <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,176,ustawa-o-zapewnianiu-dostepnosci-osobom-ze-szczegolnymi-potrzebami>

⁵² Yleissopimuksen nykyinen teksti <https://niepelnosprawni.gov.pl/a,53,konwencja-onz-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>

⁵³ <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,110,zespol-ds-konwencji-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>

⁵⁴ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/komisja-ekspert%C3%B3w-ds-os%C3%B3b-z-niepe%C5%82nosprawno%C5%9Bci%C4%85-%E2%80%93-sprawozdanie-z-dzia%C5%82a%C5%84-w-2018-r>

päivitetiin vuonna 2018, ja se sisältää tietoja yleissopimuksen määräysten keskeisistä rikkomuksista⁵⁵. Molemmat asiakirjat toimitettiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia käsittelevälle komitealle, ja ne otettiin huomioon laadittaessa Puolalle suosituksia.⁵⁶

Toinen valtiosta riippumattomien järjestöjen aloitteesta käynnistämä ja toteuttama tapa seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanoa Puolassa ovat vuodesta 2015 lähtien vuosittain järjestetyt vammaiskongressit⁵⁷ (joita edeltävät alueelliset/osa-alueelliset vammaiskongressit, joissa keskustellaan vammaisten henkilöiden ja heidän perheidensä, järjestöjen ja muiden ammatillisten instituutioiden alueellisille toimintaympäristöille tärkeistä kysymyksistä; Ala-Sleesian Voivod-kunnassa (Lower Silesian Voivodship) kaksi viimeisintä kongressia järjestivät ja isännöivät Eudajmonia-säätiössä toimivat kokekunasiantuntija-ryhmät).

Tärkeä asiakirja, joka tekee mahdollisuudesta rakentaa osallistavia yhteisöjä todellisuutta, on hallituksen vammaisstrategia vuosiksi 2021-2030.⁵⁸ Asiakirjassa lähdetään liikkeelle kattavasta, horisontaalisesta ja monialaisesta lähestymistavasta vammaisten henkilöiden tukemiseen julkisessa politiikassa, jossa otetaan huomioon heidän itsenäistä elämää ja sosiaalista osallisuutta koskevat tarpeensa. Vammaisten henkilöiden todellisen tilanteen diagnoosin perusteella strategiassa on määritetty kahdeksan painopistealuetta: Itsenäinen elämä, esteettömyys, koulutus, työ, elinolot ja sosiaaliturva, terveys, tietoisuuden lisääminen ja koordinointi. Itsenäisen elämän painopistealueella on muun muassa tarkoitus käynnistää laitoshoidon purkamisen (nykyisen vammaispoliittisen ohjelman mukaisesti). Laitoshoidosta yhteisöpohjaiseen tukeen siirtymistä koskevien eurooppalaisten suuntaviivojen mukaisesti, ja yhteisö, erityisesti vammaisjärjestöt ja osuus- ja yhteisötalouden toimijat, otetaan asianmukaisesti mukaan.

Seuraava askel vammaisten itsenäistä elämää ja sosiaalista osallisuutta koskevan ajatuksen toteuttamisessa oli se, että Puolan hallitus hyväksyi elokuussa 2022 sosiaalipalvelujen kehittämissuunnitelman ja julkisen politiikan vuoteen 2030 asti (näkyvät vuoteen 2035). Strategiassa määritellään päivittäisessä toiminnassa tukea tarvitsevia henkilöitä koskevat suuntaviivat: annetaan etusija yhteisöllisille sosiaalipalveluille laitoshoidon nähdessä, tuetaan yksilöllisten yhteisöpohjaisten sosiaalipalvelujen kehittämistä, mukaan lukien ennaltaehkäisevät palvelut, jotka vähentävät laitoshoidon tarvetta⁵⁹. Alueella strategian täytäntöönpanon koordinoinnista vastaavat lääninhallitukset alueellisten sosiaalipoliittisten keskustusten (ROPS) kautta, jotka laativat alueellisia suunnitelmia sosiaalipalvelujen kehittämiseksi ja laitoshoidon purkamiseksi (näillä suunnitelmissa on suora vaikutus ESR:n varojen maksamiseen, joilla edistetään yhteisöpalvelujen kehittämistä).

Toinen tärkeä askel vammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen tukemiseksi oli 28. heinäkuuta 2023 annettu laki sosiaalihuoltolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta, jolla laajennetaan niiden tahojen luetteloa, joilla on lupa harjoittaa koulutus- tai tukiasuntotoimintaa (siinä myös muutetaan nimikkeistöä poistamalla nimitys "suojattu asuminen"). Muutoksella on otettu sosiaaliturvajärjestelmään käyttöön uusia

⁵⁵ Kertomuksen sisältö <http://konwencja.org/cala-tresc-raportu/>. Raportin päivitys <https://konwencja.org/aktualizacja-spolecznego-raportu-alternatywnego/>

⁵⁶ Suositukset <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Rekomendacje%20Komitetu%20ONZ%20dla%20Polski%20%28j%20C4%99z.%20angielski%29.pdf>;

⁵⁷ Kongressikertomukset vuosilta 2017-2019 <https://konwencja.org/>, vuosilta 2022-2023 <https://pfon.org/kongres/>.

⁵⁸ <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,170,strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnosciami-2021-2030>

⁵⁹ <https://www.deinstytucjonalizacja.info/blog/strategia-rozwoju-uslug-spolecznych-opublikowana-w-monitorze-polskim>

palveluja, joita ovat lähipalveluina tarjottavat hoivapalvelut ja lyhytaikainen oleskelu sosiaaliturvakodeissa päivä- tai ympärivuorokautisen hoidon muodossa.⁶⁰

Marraskuussa 2023 saatiin päätökseen ESR:n varoin toteutettu työ, jonka vammaisvaltuutetun toimisto teki yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa uuden lain ja sen täytäntöönpanosäädösten laatimiseksi, sekä ehdotetut muutokset muihin lakeihin, joilla pannaan täytäntöön yleissopimuksen määräykset⁶¹. Lakiehdotuksen odotettu hyväksyminen on virstanpylväs vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttamisessa, jotta he voisivat elää itsenäisesti osallistavissa yhteisöissä.

A3. Kirjallisuustutkimuksen tulokset - Suomi

YK:n vammaisyleissopimus. Suomi on sitoutunut YK:n vammaisyleissopimuksen 3 ja 4 artiklan kautta siihen, että kaikista vammaisia henkilöitä koskevista päätöksistä on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa. Vammaisten ihmisten on oltava aktiivisesti mukana myös heitä edustavien järjestöjen kautta. Yksi YK:n vammaisopimuksen periaatteista on ihmisten täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskunnassa.⁶²

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa YK:n yleissopimusta koskevassa kansallisessa toimintasuunnitelmassa määritellään toimenpiteet, joilla edistetään yleissopimuksen täytäntöönpanoa eri hallinnonaloilla toisen toimintasuunnitelmakauden 2020-2023 aikana⁶³. Toimintasuunnitelmassa korostetaan vammaisten henkilöiden sosiaalisen osallisuuden merkitystä muuttuvassa toimintaympäristössä ja esteettömyyden merkitystä muiden oikeuksien toteutumisen edellytyksenä. Yksi toimintasuunnitelman päätavoitteista on lisätä tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista ja valtavirtaistaa nämä oikeudet eri hallinnonaloilla ja laajemmin yhteiskunnassa.

Raportti ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten ihmisten jokapäiväisessä elämässä⁶⁴. Kysely toteutettiin Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) toimeksiannosta kesällä ja syksyllä 2023 osana Helsingin yliopiston Oikeuksien toteutuminen vammaisten ihmisten arjessa - tutkimushanketta. Se tehtiin tukemaan YK:n vammaisopimuksen kansallista toimeenpanoa ja toimintaohjelmaa vuosille 2024-2027. Tutkimuksen aiheena olivat vammaisten henkilöiden omat kokemukset arjen tilanteissa ja se, miten he näkevät vammaisten ihmisten oikeuksien toteutuvan 2020-luvun alussa Suomessa. Kyselyn tulosten perusteella voidaan todeta, että monien vammaisten oikeuksia loukataan jatkuvasti ja heidän turvallisuudessaan on vakavia puutteita. Yhteiskunnan rakenteellisia (rakennetun ympäristön esteellisyys, tiedotus ja puutteet digitaalisessa saavutettavuudessa, riittämättömät vammaispalvelut, byrokratia, palvelujen toteutumiseen liittyvät puutteet jne.) ja sosiaalisia esteitä (asenteet, tietämättömyys jne.) tulisi purkaa.

⁶⁰ <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2023/1693>

⁶¹ Lakiluonnos ja sen perustelut <https://wyrownywanieszans.mriips.gov.pl/materialy-do-pobrania/>.

⁶² Suomi, ajantasainen lainsäädäntö YK:n CRPD:n osalta https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

⁶³ Oikeus sosiaaliseen osallisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen: Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen kansallinen toimintasuunnitelma (2020-2023) <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163217> <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163217>.

⁶⁴ Raportti ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten ihmisten jokapäiväisessä elämässä <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/oppuraportti.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö: Vammaisten osallisuuden turvaaminen vammaispalveluissa - Osallisuuden edistämisen työryhmän mietintö⁶⁵ . Työryhmän tavoitteena oli turvata ja edelleen lisätä vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevassa päätöksenteossa ja palvelujen järjestämisessä, selkeyttää palvelujen järjestämistavan valintaan liittyviä oikeussuojakeinoja, parantaa palvelujen laatua, vahvistaa oikeutta saada yksilöllisiä tarpeita vastaavia palveluja ja lisätä vammaisten henkilöiden yhdenvertaista kohtelua. Työryhmän keskustelujen pohjana toimi hallituksen esitys vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistukseksi (159/2018), joka raukesi keväällä 2019. Työryhmän ehdotukset koskevat vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain ja sosiaalihuoltolain asiakasprosesseihin liittyviä säännösehdotuksia ja perusteluja. Säännökset koskevat vammaisten henkilöiden osallisuuden ja osallistumisen tukemista, palvelutarpeen arviointia, palvelujen suunnittelua sekä päätösten tekemistä ja toteuttamista. Osallisuuden vahvistamista koskevien ehdotusten lisäksi työryhmä ehdottaa, että uuteen vammaispalvelulakiin lisätään joukko säännöksiä perusteluineen vammaisten henkilöiden ennakkollisen oikeusturvan parantamiseksi.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta on vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen kansallinen koordinoitimekanismi. Sen tehtävänä on edistää yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja ottaa vammaisten henkilöiden oikeudet huomioon kaikilla hallinnon aloilla. Lautakunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. Se koostuu ministeriöiden, vammaisten henkilöiden ja heidän perheidensä, työmarkkinajärjestöjen sekä alue- ja paikallishallinnon edustajista⁶⁶ .

Vammaisten oikeuksien komitea toimii pysyvänä osastona ihmisoikeusvaltuuskunnan alaisuudessa. CRPD:n 33 artiklan 3 kohdan mukaan vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt osallistuvat täysimääräisesti CRPD:n täytäntöönpanon seurantaan. Vammaisten oikeuksien komitea perustettiin tätä tarkoitusta varten. Komitea työskentelee edistääkseen, suojellakseen ja seuratakseen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa⁶⁷ .

Raportti: Human Rights Center: Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen yhteiskuntaan - miltä tilanne näyttää?⁶⁸ . Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen on yhteiskunnassa kesken: Ei riitä, että poistetaan esteet paremman osallisuuden tieltä, vaan on ryhdyttävä toimenpiteisiin muutoksen edistämiseksi ("transformatiivinen tasa-arvo"). Osallistuminen ("involve"): Sopimuspuolten on otettava vammaiset henkilöt aktiivisesti mukaan suunnitteluun, valmisteluun, täytäntöönpanoon ja seurantaan. Hyvä sosiaalinen osallisuus edellyttää, että vammaiset ihmiset kuuntelevat ihmisiä ja ottavat heidät mukaan. Kaikkeen tähän tarvitaan myös asenteiden muutosta yhteiskunnassa laajemmin.

65 Sosiaali- ja terveysministeriö: Vammaisten osallisuuden turvaaminen vammaispalveluissa - osallisuuden edistämisen työryhmän mietintö

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162611/STM_2020_37_R.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

66 Vammaisten henkilöiden oikeuksia käsittelevä neuvoa-antava komitea VANE <https://vane.to/en/frontpage> <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160908>
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160908>

67 Vammaisten oikeuksien komitea <https://www.humanrightscentre.fi/about-us/human-rights-delegation/disability-rights-committee-vick/>

68 Raportti: Human Rights Center: Human Human Rights Centre: Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen yhteiskuntaan - miltä tilanne näyttää?
<https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/idU8vpNfUXK4V3b8hdGU0UnVV-/Yhdenvertainen%20osallisuus%20yhteiskunnassa.pdf>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Vammaisten yhdenvertainen osallistuminen työelämään⁶⁹. Yhtenä syrjintäasiamiehen painopistealueena vuosina 2021-2022 on ollut vammaisten henkilöiden työelämään osallistumisen edistäminen. Julkaisun tavoitteena on tukea muun muassa työnantajia ja Kansaneläkelaitosta, työvoimatoimistoja ja vammaispalveluiden asiantuntijoita vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi. Julkaisun tarkoituksena on tuoda esille toimenpiteitä, joilla edistetään työelämään osallistumista.

A4. Kirjallisuustutkimuksen tulokset - Unkari

Yhteiskunnan kehityksen perusmittari on se, miten se suhtautuu vammaisiin kansalaisiinsa ja missä määrin se ottaa päätöksenteossaan huomioon niiden edut ja näkökulmat, jotka joutuvat elämään jonkinlaisen vamman kanssa.

Vammaisten henkilöiden **oikeuksista ja yhtäläisistä mahdollisuuksista vuonna 1998 annetulla lailla XXVI** Unkari loi perusasiakirjan, jonka tarkoituksena on määritellä vammaisten henkilöiden oikeudet, keinot heidän oikeuksiensa valvomiseksi ja säännellä vammaisille henkilöille tarjottavaa monipuolista kuntoutusta, minkä ansiosta vammaisille henkilöille voidaan taata yhtäläiset mahdollisuudet, itsenäinen elämä ja aktiivinen osallistuminen yhteiskuntaelämään.

Lainsäädännön peruseriaatteet ovat seuraavat:

- Valtion, järjestöjen ja yhteiskunnan jäsenten on toteutettava toimintansa siten, että ne eivät aiheuta vammaisuuteen johtavia vahinkoja, ja on luotava olosuhteet, joissa vammaiset ihmiset voivat elää täysipainoisempaa elämää ja heidän vammaisuudestaan johtuvia rasitteitaan voidaan vähentää.
- Vammaisiin henkilöihin liittyvä käyttäytyminen ja toiminta on toteutettava siten, että estetään vammaisen tilan paheneminen ja lievennetään sen seurauksia.
- Suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseissa vammaisten henkilöiden erityistarpeet on asetettava etusijalle, ja on kiinnitettävä huomiota siihen, että vammaiset henkilöt voivat hyödyntää kaikkien käytettävissä olevia mahdollisuuksia vain, jos sovelletaan erityisratkaisuja.
- Vammaisia henkilöitä koskevia päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon, että vammaiset henkilöt ovat yhteiskunnan ja paikallisyhteisön tasavertaisia jäseniä, ja siksi on luotava olosuhteet, jotka mahdollistavat heidän osallistumisensa yhteiskuntaelämään.
- Valtiolla on velvollisuus varmistaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja sellaisen institutionaalisen järjestelmän toiminta, joka kompensoi vammaisten henkilöiden haittoja kansantalouden nykyisten mahdollisuuksien mukaisesti.

Lainsäädännössä määritellään myös kansallisen vammaisohjelman tärkeimmät toimenpidealueet, jotka on pantava täytäntöön tavoitteiden saavuttamiseksi, ja esitetään peruseriaatteet.

Ohjelmassa on neljä tavoitealuetta, joilla asetetaan saavutettavat tavoitteet:

- sosiaalisen tietoisuuden lisääminen,

69 Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Vammaisten yhdenvertainen osallistuminen työelämään <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/>
<https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/>

- parantaa vammaisten ja heidän perheidensä elämänlaatua,
- aktiivinen osallistuminen yhteiskunnan elämään,
- kuntoutus.

Ohjelmaa on sovellettava terveydenhuoltoon, työllisyyteen, sosiaalipolitiikkaan, koulutukseen, liikennesuunnitteluun, kaupunkisuunnitteluun ja muihin valtion suunnittelun piiriin kuuluviin päätöksiin. Ohjelma (voimassa 2015-2025) sisältää pitkän aikavälin toiminta-ajatuksen. Sen toteuttaminen edellyttää huolellisesti suunniteltuja ja koordinoituja toimenpiteitä, joissa **määritellään toimintasuunnitelmina** tehtävien toteuttaminen, käytettävissä olevat resurssit, niiden toteuttamiseen tarvittavat mittarit, ammattialojen yhteistyö ja toimenpiteiden jatkuva seuranta.

Unkari **ratifioi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan**, joka hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien puitteissa New Yorkissa 13. joulukuuta 2006 **vuoden 2007 lailla XCII**. Tällä Unkari on sitoutunut hyväksymään ja noudattamaan sen määräyksiä.

Yleissopimus kokoaa vammaisten perusoikeudet yhteen säännöstöksi ja määrittelee, mitä hallitusten tulisi tehdä vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi ja edistämiseksi.

Yhdenvertaisesta kohtelusta ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämisestä vuonna 2003 annetun lain CXXV hyväksymisen myötä Unkarissa on luotu syrjinnän vastaisen yhdenvertaisia mahdollisuuksia koskevan politiikan oikeudellinen ja institutionaalinen kehys. Lainsäädännössä määritellään syrjinnästä kärsivät heikommassa asemassa olevat ryhmät ja esitetään seuraamusten määräämismekanismi. Lakia sovelletaan oikeussuhteisiin kaikilla elämänalueilla, ja siinä annetaan yksityiskohtaiset säännöt työllisyydestä, sosiaalietuuksista, terveydenhuollosta, asumisesta, koulutuksesta sekä tavaroiden ja palvelujen käytöstä. Lain mukaan kukin paikallishallinto hyväksyy viiden vuoden välein viisivuotisen paikallisen tasa-arvo-ohjelman, jota sen on tarkistettava kahden vuoden välein. Heinäkuun 1. päivän 2013 jälkeen paikallishallinnot voivat osallistua kotimaassa rahoitettuihin, EU:n osarahoittamiin tai muista lähteistä rahoitettuihin tarjouskilpailuihin, jos niillä on voimassa oleva paikallinen tasa-arvo-ohjelma. Lisäksi on nimetty **tasa-arvoviranomainen**, jonka tehtävänä on tutkia lain rikkomuksia, hyväksyä mahdollisia sovintoratkaisuja ja tarvittaessa määrätä seuraamuksia.

Edellä mainitussa lainsäädännössä määriteltyjä kohderyhmiä ja kohdealueita varten on säädetty erityistä hallinnollista lainsäädäntöä, jossa säädetään palvelujen ja etuuksien henkilökohtaisista ja aineellisista edellytyksistä ja oikeutusehdoista sekä raha- ja luontoisetuuksien ehdoista.

Sosiaalietuuksia koskeva lainsäädäntö edelsi yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevia sääntöjä, mutta sitä on muutettu merkittävästi vuoden 1993 jälkeen. Etuuksien ja palvelujen alalla on luotu uusia palveluja, joilla pyritään varmistamaan itsenäisen elämän toteutuminen. Laitosten purkamisprosessi on alkanut, mutta sen täytäntöönpano ei ole sujuvaa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan yli 10 000 asukkaan kuntien on pakko järjestää vammaisille henkilöille päivähoitoa, johon on varmistettava pääsy. Valtio tarjoaa vammaisille henkilöille erikoishoitoa. Sekä paikallishallinto että valtio voivat tarjota palveluja hankintasopimuksen perusteella - kirkon ja siviilimaksajien kanssa.

Valtion tehtävien hoitamisen lisäksi myös kansalaisyhteiskunnan järjestöjen toiminta on Unkarissa merkittävää. Kansallisten järjestöjen lisäksi on myös alueellisia järjestöjä. Kansalaisjärjestöjen toiminta on olennaista, sillä ne ovat järjestäytyneet alhaalta ylöspäin, etsivät ja vastaavat yhteisön tasolla ilmeneviin

tarpeisiin ja perustuvat todellisiin tarpeisiin. Kansalaisjärjestöt ovat läsnä sekä palvelujen tarjoajina että sosiaalipalvelujen alan edunvalvojina.

Vammaisten itsenäisen elämän luominen on muuttunut merkittävästi viime vuosikymmeninä. Oikeudellinen sääntely muuttuu jatkuvasti, mutta sen toimeenpanon ja arkipäivän käytäntöön siirtämisen edellyttämä asennemuutos ei ole toteutunut kaikilla aloilla. On tärkeää ottaa käyttöön hyviä käytäntöjä, jotka auttavat laajentamaan sosiaalista osallisuutta.

B5. Lainsäädäntö / politiikka ja strategiset linjaukset EU:n tasolla vammaisten henkilöiden osallisuuden edistämiseksi.

1. *Voimassa oleva lainsäädäntö, rahoitusvälineet ja politiikat EU:n tasolla*

EU edistää vammaisten henkilöiden osallisuutta ja osallistavien yhteisöjen kehittämistä lainsäädännön, rahoituksen ja politiikan avulla. Tärkeimpiä välineitä tässä suhteessa ovat:

- Lainsäädäntö
 - YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (UNCRPD). EU ja sen jäsenvaltiot ovat ratifioineet YK:n vammaissopimuksen. Tämä tarkoittaa, että jokaisen EU-maan on suojeltava vammaisten henkilöiden oikeuksia. Euroopan komissio koordinoi yleissopimuksen täytäntöönpanoa EU:n tasolla.
 - EU:n perusoikeuskirja (CFEU). Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (perusoikeuskirja) vahvistetaan tietyt Euroopan unionin (EU) kansalaisten ja asukkaiden poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet EU:n lainsäädännössä.
- Rahoitus

EU edistää ihmisoikeuksia ja sosiaalista osallisuutta rahoitusvälineillään. Yhtäältä käyttämällä näitä varoja ihmisoikeuksia ja sosiaalista osallisuutta koskeviin hankkeisiin ja toimiin sekä asettamalla joidenkin varojen saamisen ehdoksi sen, että kansallisella tasolla on olemassa asianmukaiset sosiaalisen osallisuuden puitteet. Tämä koskee yhteisiä säännöksiä koskevan asetuksen soveltamisalaan kuuluvia rahastoja, kuten Euroopan aluekehitysrahastoa, Euroopan sosiaalirahastoa ja koheesiorahastoa. EU:n tason vammaisjärjestöille ja valtiosta riippumattomille järjestöille on saatavilla vuotuisia avustuksia CERV- ja EaSI- ohjelmista.

- Poliitiikka

EU edistää sosiaalista osallisuutta myös erilaisilla poliittisilla kehyksillä. Nämä puitteet eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta niissä asetetaan EU:n tavoitteet, suuntaviivat ja painopisteet osallisuutta edistävän Euroopan kehittämiseksi, ja niitä tukee usein jäsenvaltioiden sitoutuminen neuvoston päätelmissä tai suosituksissa. Merkittävimmät vammaisten henkilöiden osallisuutta koskevat poliittiset puitteet ovat Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin 20 periaatetta, Euroopan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia vuosiksi 2021-2030, vammaisten työllisyyspaketti, Euroopan hoitostrategia, EU:n lapsen oikeuksia koskeva strategia ja eurooppalainen lapsitakuu.

2. *Miten EU edistää osallisuutta?*

Vammaisten henkilöiden osallisuus yleisenä periaatteena.

- Vammaisten henkilöiden integroitumista koskevassa Euroopan unionin yleissopimuksen 26 artiklassa todetaan, että *"unioni tunnustaa ja kunnioittaa vammaisten henkilöiden oikeutta saada hyötyä toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on varmistaa heidän itsenäisyytensä, sosiaalinen ja ammatillinen integroitumisensa sekä osallistumisensa yhteisön elämään."*
- Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa (the European Pillar of Social Rights,) todetaan, että vammaisilla on oikeus toimeentulotukeen, joka takaa ihmisarvoisen elämän, palveluihin, jotka mahdollistavat heidän osallistumisensa työmarkkinoille ja yhteiskuntaan, sekä heidän tarpeitaan vastaavaan työympäristöön (periaate 17).
- YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen kolmas yleinen periaate (3 artikla) on täysipainoinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskunnassa.

Vammaisten oikeuksia puolustavat ryhmät tuovat vammaisten äänen kuuluviin EU:n tasolla.

Euroopan parlamentissa on erityinen vammaisasioiden työryhmä, joka kokoaa yhteen Euroopan parlamentin jäseniä eri poliittisista ryhmistä sekä kansalaisyhteiskunnan organisaatioita (joista monet edustavat vammaisia henkilöitä, palveluntarjoajia jne.) puolustamaan vammaisten oikeuksia ja keskustelemaan EU:n poliitikkojen mahdollisista parannuksista tältä osin. Euroopan komissio kuulee YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa ja jäsenvaltioiden tasoa vammaisfoorummin asiantuntijaryhmässä, joka koostuu Euroopan komission edustajista, EU:n jäsenvaltioiden asiantuntijoista ja useiden EU-tason kansalaisjärjestöjen edustajista, joihin kuuluu myös vammaisia henkilöitä.

Itsenäinen asuminen, yhteisöpohjaiset palvelut ja osallisuus yhteisössä.

- YK:n vammaisyleissopimuksen 19 artikla on ratkaisevan tärkeä, kun on kyse vammaisten henkilöiden osallistamisesta yhteisöön. Tämän artiklan kautta *sopimusvaltiot **tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhtäläisen oikeuden elää yhteisössä ja tehdä valintoja muiden kanssa yhdenvertaisesti, ja ne sitoutuvat toteuttamaan tehokkaita ja asianmukaisia toimenpiteitä helpottaakseen vammaisten henkilöiden täyttää oikeutta nauttia tästä oikeudesta ja heidän täyttää osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että:***
 - *a) Vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, yhdenvertaisesti muiden kanssa, eikä heitä velvoiteta asumaan tietyssä asumisjärjestelyssä;*
 - *b) Vammaisilla henkilöillä on käytettävissään erilaisia koti-, asumis- ja muita yhteisön tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, joka on tarpeen elämisen ja osallisuuden tukemiseksi yhteisössä ja eristäytymisen tai yhteisöstä erottamisen estämiseksi;*
 - *c) Yleisväestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja tilat ovat vammaisten henkilöiden saatavilla yhdenvertaisesti ja vastaavat heidän tarpeitaan.*
- Myös YK:n laitoshoidon lopettamista koskevissa suuntaviivoissa esitetään tarkempia tulkintoja siitä, mitä yhteisöllinen tuki tarkoittaa: *"Keskeinen osa itsenäistä elämää ja osallisuutta yhteisössä on se, että kaikki vammaiset henkilöt saavat omien valintojensa perusteella tukea, jota he tarvitsevat päivittäisten toimintojensa suorittamiseen ja yhteiskuntaan osallistumiseen."* Tuen olisi oltava yksilöllistä, henkilökohtaista ja sitä olisi tarjottava useiden eri vaihtoehtojen kautta. Tuki käsittää monenlaista virallista apua sekä epävirallisia yhteisöllisiä verkostoja." Vammaisten henkilöiden oikeuksia käsittelevän komitean

yleiskommentti 5 selventää 19 artiklaa tarkemmin, ja siinä on erityinen kohta yhteisöllisestä osallisuudesta: "*[Oikeus olla osallisena yhteisössä] käsittää täysipainoisen sosiaalisen elämän elämisen ja pääsyn kaikkiin julkisesti tarjottaviin palveluihin sekä vammaisille henkilöille tarjottaviin tukipalveluihin, jotta he voivat olla täysin osallisia ja osallistua kaikkiin yhteiskuntaelämän osa-alueisiin.*". Nämä palvelut voivat liittyä muun muassa asumiseen, liikenteeseen, ostoksiin, koulutukseen, työllisyyteen, virkistystoimintaan ja kaikkiin muihin yleisölle tarjottaviin tiloihin ja palveluihin, myös sosiaaliseen mediaan. Oikeuteen kuuluu myös mahdollisuus osallistua kaikkiin yhteisön poliittisen ja kulttuurielämän toimenpiteisiin ja tapahtumiin, muun muassa julkisiin kokouksiin, urheilutapahtumiin, kulttuuri- ja uskonnollisiin juhlisiin ja mihin tahansa muuhun toimintaan, johon vammaisen henkilö haluaa osallistua.

- Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa eurooppalaisessa strategiassa korostetaan, että "*vammaisilla henkilöillä, niin vanhoilla kuin nuorillakin, on yhtäläinen oikeus elää itsenäisesti ja olla osallisina yhteisössä, ja heillä on muiden kanssa yhtäläiset valinnanmahdollisuudet asuinpaikassaan sekä siinä, kenen kanssa ja miten he asuvat. (...) Itsenäinen elämä edellyttää laadukkaiden, helposti saatavilla olevien, ihmiskeskeisten ja kohtuuhintaisten, yhteisö- ja perhelähtöisten palvelujen eriytettyä kokonaisuutta, johon kuuluu henkilökohtaista apua, sairaanhoitoa ja sosiaalityöntekijöiden toimia, mikä helpottaa jokapäiväisiä toimintoja ja antaa vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen valinnanvaraa.*" Strategiassa kuitenkin huomautetaan, että tässä suhteessa on vielä paljon tehtävää: "*Edelleen monet vammaiset henkilöt, aikuiset ja lapset, ovat eristyksissä yhteiselämästä eivätkä pysty hallitsemaan jokapäiväistä elämäänsä, erityisesti laitoksissa asuvat henkilöt. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että asianmukaisia yhteisöllisiä palveluja, asumista ja teknisiä apuvälineitä ei ole riittävästi tarjolla, ja siitä, että perheille suunnattua tukea ja henkilökohtaista apua, myös mielenterveyden alalla, on vain vähän saatavilla.*" Siksi strategiassa todetaan, että jäsenvaltioilta vaaditaan tehostettuja toimia ja että komissio aikoo käyttää erilaisia rahoitusvälineitä edistääkseen laitosten purkamista ja itsenäistä asumista EU:ssa.
- Toinen yhteisön osallisuuden osatekijä sisältyy YK:n vammaissopimuksen 30 artiklaan, jossa sopimusvaltiot tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuurielämään, virkistykseen, vapaa-aikaan ja urheiluun. Euroopan vammaisstrategiassa Euroopan komissio on ilmoittanut käynnistävänsä tutkimuksen, jossa arvioidaan YK:n vammaisyleissopimuksen 30 artiklan täytäntöönpanoa ja jolla tuetaan jäsenvaltioita politiikoissa, joilla lisätään vammaisten henkilöiden osallistumista urheiluun, kulttuuriin ja vapaa-ajan toimintaan ja tuetaan heitä siinä. Lisäksi EU on hiljattain ottanut käyttöön eurooppalaisen vammaiskortin helpottaakseen vammaisten henkilöiden osallistumista näihin toimintoihin ulkomailta lyhytaikaisten oleskelujen aikana.
- Myös Euroopan unionin eri kaupunkien ja alueiden paikalliset ja alueelliset päättäjät vaativat, että paikallisella, kansallisella ja Euroopan tasolla otetaan käyttöön asianmukaiset puitteet ja toimet, jotta vammaiset henkilöt voivat elää itsenäistä elämää ja osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Euroopan alueiden komitea (AK) korostaa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta strategiasta antamassaan lausunnossa muun muassa, että "vammaisille henkilöille on annettava kaikki mahdollisuudet itsenäiseen elämään ja että heille on taattava oikeus itsenäiseen elämään koko eliniän ajan". AK korostaa myös "kaikkien vammaisten henkilöiden keskeistä roolia itsensä asiantuntijoina". Komitea katsoo, että "paikallis- ja alueviranomaisilla

on keskeinen rooli silloin, kun on tarpeen tunnustaa heidän aktiivinen osallistumisensa päätöksentekoprosesseihin, myös esteettömyyttä koskeissa asioissa".

- Yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen on väline, joka on annettu paikallisyhteisöjen käyttöön osana koheesiopolitiikkaa/koheesiorahastoja ja muita Euroopan rahastoja (kuten ESR+, EAKR sekä myös maaseuturahasto EAFRD). Se tarjoaa rahoitustukea alhaalta ylöspäin suuntautuvalla strategioiden ja aloitteiden kehittämiseksi ja toteuttamiseksi paikallistasolla, jota toteuttavat julkisista ja yksityisistä paikallisista toimijoista koostuvat niin sanotut paikalliset toimintaryhmät. CLLD voi olla merkityksellinen myös osallisuutta edistäviä yhteisöjä koskevien paikallisten strategioiden luomisessa ja toteuttamisessa.

Tulossa: Euroopan komissio julkaisee **ohjeet laitoshoidon lopettamisesta ja itsenäisestä asumisesta**, joiden odotetaan valmistuvan vuoden 2024 lopulla. Lisäksi se antaa tiedonannon **vammaisille henkilöille tarkoitettuja sosiaalialan huippuosaamisen puitteita varten**, jonka odotetaan myös valmistuvan vuoden 2024 loppupuolella.

Vammaisten lasten perhehoito ja osallisuus

- Lapsen oikeus kasvaa perheessä ja yhteisössä on vahvistettu YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (UNCPRD) ja YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (UNCRC).
- Lapsen oikeuksia koskevassa EU:n strategiassa todetaan, että kaikilla lapsilla, myös vammaisilla ja muita heikommassa asemassa oleviin ryhmiin kuuluvilla lapsilla, on yhtäläinen oikeus elää perheensä kanssa ja yhteisössä. Lisäksi siinä todetaan, että lastensuojelujärjestelmissä, joihin sisältyy tehokas ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen ja perheiden tukeminen, olisi tarjottava lapsille, joilla ei ole vanhempien huoltajuutta tai jotka ovat vaarassa menettää sen, tarvittavat edellytykset perheiden erottamisen estämiseksi.
- Eurooppalaisen lapsitakuun tavoitteena on taata sitä tarvitseville lapsille mahdollisuus saada keskeisiä palveluja, ja vammaiset lapset kuuluvat kohderyhmään. Tätä tavoitetta tuetaan ESR+-ohjelmalla, sillä jäsenvaltioiden, joissa lasten köyhyys ylittää EU:n keskiarvon, olisi osoitettava vähintään 5 prosenttia ESR+-varoistaan lasten köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaan. Myös muita jäsenvaltioita kannustetaan investoimaan tähän tavoitteeseen.

Saavutettavuus ja pääsy yleispalveluihin

- Komissio toteaa, että rakennetun ja virtuaalisen ympäristön, tieto- ja viestintäteknikan, tavaroiden ja palvelujen saavutettavuus on vammaisten henkilöiden oikeuksien mahdollistaja ja edellytys heidän täysimääräiselle osallistumiselleen (vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva eurooppalainen strategia).
- Yhteisiä säännöksiä koskevassa asetuksessa todetaan, että vammaisten esteettömyys on otettava huomioon rahoitusohjelmien valmistelussa ja täytäntöönpanossa. Lisäksi vammaisten esteettömyyden parantaminen kuuluu sekä ESR+:n että EAKR:n ensisijaisiin tavoitteisiin.

Inklusiivinen koulutus

- Oikeus inklusiiviseen opetukseen on vahvistettu YK:n yleissopimuksessa 24 artiklassa ja yleiskommentissa 4. Myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa vahvistetaan oikeus inklusiiviseen koulutukseen (periaate 1), ja lapsen oikeuksia koskevassa EU:n strategiassa todetaan, että olisi taattava mahdollisuus inklusiiviseen, erottelemattomaan ja laadukkaaseen koulutukseen. Osallistava koulutus on myös yksi eurooppalaisen koulutusalueen ja eurooppalaisen lapsitakuun ensisijaisista tavoitteista.
- Varhaiskasvatus on myös EU:n painopistealue, ja sen saatavuutta edistetään Barcelonan tavoitteiden avulla.
- Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa eurooppalaisessa strategiassa komissio toteaa, että *"monet vammaiset lapset ja nuoret opiskelevat erityiskouluissa, jotka eivät aina tarjoa tehokkaita yhteyksiä yleissivistävään koulutusjärjestelmään, jatkokoulutukseen tai työmarkkinoille"*. Tältä osin komissio korostaa Euroopan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa asiakirjassa jälleen kerran, että vammaisilla henkilöillä on oikeus osallistua kaikille koulutustasoille ja -muodoille, mukaan lukien varhaiskasvatus ja hoito, yhdenvertaisesti muiden kanssa. Komissio kehottaa myös jäsenvaltioita tukemaan osallistavien koulujen kehittämistä.
- EU:n varoja, erityisesti ESR+ ja EAKR-rahastoja, voidaan käyttää myös osallistavien koulutusjärjestelmien tukemiseen, kehittämiseen ja edistämiseen.

Osallistava työllisyys ja osuus- ja yhteisötalous

- YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklassa sopimusvaltiot tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa, mikä *"sisältää oikeuden saada toimeentulo vapaasti valitusta tai hyväksytystä työstä työmarkkinoilla ja työympäristössä, jotka ovat avoimet, osallistavat ja vammaiset henkilöt voivat tehdä työtä"*. Yleiskommentissa 8 annetaan lisäohjeita tämän artiklan tulkinnasta.
- Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa todetaan, että jokaisella on oikeus aktiiviseen työllistymisen tukemiseen (periaate 4).
- Euroopan komissio on käynnistänyt vammaisten työllisyyspaketin, jonka tarkoituksena on tukea jäsenvaltioita sen varmistamisessa, että vammaiset henkilöt voivat nauttia sosiaalisesta osallisuudesta ja taloudellisesta riippumattomuudesta työllisyyden kautta. Joitakin keskeisiä tuloksia ovat: Työllisyys- ja kotouttamispalveluiden valmiuksien vahvistaminen; työllistymismahdollisuuksien edistäminen positiivisten toimien ja stereotyyppien torjunnan avulla; kohtuullisten mukautusten varmistaminen työssä; laadukkaiden työpaikkojen tutkiminen suojatyössä ja väylien löytäminen avoimille työmarkkinoille.
- Euroopan komissio korostaa osuus- ja yhteisötaloutta koskevassa toimintasuunnitelmassaan, että osuus- ja yhteisötalouden yrittäjyyttä on edistettävä voimakkaammin vammaisten henkilöiden mahdollisuutena (yrittäjinä tai osuus- ja yhteisötalouden yritysten ja järjestöjen työntekijöinä).

Poliittinen ja julkinen sitoutuminen

- Euroopan vammaisstrategiassa EY korostaa, että 29 artiklan täytäntöönpanemiseksi tarvitaan lisätoimia. Tämän tukemiseksi se on julkaissut hyviä vaalikäytäntöjä koskevan oppaan, jossa käsitellään vammaisten kansalaisten osallistumista vaaliprosessiin. Lisäksi komissio tukee taloudellisesti osallistavaa demokraattista osallistumista, myös vammaisten henkilöiden osallistumista, Kansalaisuus, tasa-arvo, oikeudet ja arvot -ohjelman (CERV) kautta.

B. Kansallisen kenttätutkimuksen tutkimusraportti

B.1 Menetelmät

Kenttätutkimuksen tavoitteena oli a) kerätä syvällistä ja paikallista tietoa keskeisistä haasteista ja esteistä, jotka liittyvät korkealaatuisten ja osallistavien yhteisöjen luomiseen ja ylläpitämiseen vammaisille henkilöille, ja b) varmistaa paikallisyhteisöjen osallistuminen varhaisessa vaiheessa, jotta kohderyhmät voivat osallistua täysimääräisesti. Tutkimustoiminnassa noudatettiin monen sidosryhmän lähestymistapaa, jotta kohderyhmien erilaiset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet saatiin huomioitua ja jotta kaikki toimijat (paikallisviranomaiset, palveluntarjoajat, kansalaisjärjestöt, vammaiset henkilöt ja muut paikalliset sidosryhmät), jotka osallistuvat paikallisyhteisöjen kestävyden ja osallisuuden luomiseen ja parantamiseen, saivat vaikutusmahdollisuuksia ja tekivät yhteistyötä niiden kanssa. Kun ICALL on ottanut kaikki edellä mainitut sidosryhmät huomioon, se voi myöhemmin kehittää räätälöidyn tiedotus- ja valmiuksien kehittämisohjelman vammaisten tarpeiden mukaan.

Kenttätutkimukseen kuului kaksi toimintoa: verkkokyselyt ja fokusryhmät, jotka toteutettiin kumppanuusmaissa Unkarissa, Suomessa, Puolassa ja Kreikassa. Kenttätutkimus kohdistui seuraaviin kohderyhmiin:

- Paikalliset viranomaiset: Kunnat, paikallishallinnot, sihteeristöt ja muut paikallistason rakenteet, jotka vastaavat sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, monimuotoisuuden, vapaa-ajan, kulttuurin ja osallisuuden edistämiseen tähtäävien toimien koordinoinnista ja toteuttamisesta ja jotka ovat keskeisessä asemassa julkisen elämänpiirin ja palveluinfrastruktuurin suunnittelussa ja siksi ratkaisevassa asemassa paikallisyhteisöjen osallisuuden varmistamisessa.
- Vamman omaat henkilöt ja/tai heidän edustajat, sekä heitä edustavat järjestöt: Vammaiset henkilöt olisi aina otettava mukaan heitä itseään koskeviin toimiin, koska he voivat parhaiten kertoa, mitkä ovat heidän mieltymyksensä, etunsa ja tarpeensa ("ei mitään meistä ilman meitä" -periaate). Sen vuoksi vammaisten henkilöiden puolestapuhujat ja etujärjestöt osallistuivat kaikkiin tutkimustoimiin.
- Palveluntarjoajat: Palveluntarjoajien palvelut (sekä yleiset että kohdennetut vammaispalvelut, kansalaisjärjestöt, vapaaehtoisjärjestöt ja vapaa-ajan keskuksat) ovat ratkaisevan tärkeitä vammaisten henkilöiden osallisuuden varmistamiseksi yhteisössä.

B2. Verkkokyselyt

Verkkokyselyt suunniteltiin ja jaettiin laajemmalle yleisölle paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla, jotta tulokset voitaisiin yleistää suurempiin väestöryhmiin. Kolme erilaista kyselyä suunniteltiin, jotta edellä mainittujen kohderyhmien tarpeet saatiin kattavasti huomioitua. Niitä levitettiin kansallisissa verkostoissa kumppanijärjestöjen kaikkien käytettävissä olevien levityskanavien kautta Unkarissa, Suomessa, Puolassa ja Kreikassa. Kyselytutkimuksen kysymykset olivat suljettuja, ja ne pisteytettiin Likertin asteikolla 0-5, jolloin vastaajat pystyivät ilmaisemaan, ovatko he samaa mieltä, eri mieltä vai neutraalia esitettyjen väittämien suhteen: (1) Täysin eri mieltä; (2) Eri mieltä; (3) Ei samaa eikä eri mieltä; (4) Samaa mieltä; (5) Täysin samaa mieltä. Kaikkiin kyselyihin sisältyi demografisia kysymyksiä (esim. organisaatiota edustava organisaatio, vastaajan asema, kohderyhmä, kuinka monta edunsaajaa he tukevat) (ks. *kyselytutkimuksen kysymykset liitteessä 2*).

B2.1 Tutkimuksen tulokset - Kreikka

Paikalliset viranomaiset:

Kyselyyn vastasi yhteensä viisi henkilöä (N=5), jotka edustivat paikallisviranomaisia Attikan alueen eri kunnista (sosiaalipalvelut, hallintovirkamiehet) ja paikallistason viranomaisia, jotka vastaavat sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, monimuotoisuuden, vapaa-ajan, kulttuurin ja osallisuuden edistämiseen tähtäävien toimien koordinoinnista ja toteuttamisesta.

Vastaukset vammaisten esteettömyyteen liittyen vaihtelivat: 20 prosenttia oli eri mieltä siitä, että julkiset tilat ovat esteettömiä, 40 prosenttia oli neutraaleja ja 40 prosenttia samaa mieltä. Mitä tulee siihen, "onko yhteisön toiminta suunnattu yleisölle ja kuinka avointa se on vammaisille", suurin osa vastaajista oli eri mieltä (20 % eri mieltä, 40 % neutraalia) ja 40 % samaa mieltä (20 % samaa mieltä, 20 % täysin samaa mieltä). Kysymykseen "työllistävätkö paikallisviranomaiset vammaisia henkilöitä" suurin osa vastaajista oli samaa mieltä (80 %). Viimeiseen kysymykseen "otetaanko vammaiset huomioon paikallisyhteisön toimintaa suunniteltaessa" 60 prosenttia vastaajista vastasi myönteisesti (40 prosenttia oli samaa mieltä ja 20 prosenttia täysin samaa mieltä), loput 40 prosenttia vastaajista oli neutraaleja.

Palveluntarjoajat:

Kyselyyn vastasi yhteensä yksitoista henkilöä (N=11). Vastaajat työskentelivät eri organisaatioiden (esim. kansalaisjärjestöt, päiväkeskukset, kuntoutusyksiköt, autetun asumisen laitokset) työntekijöinä, jotka tarjoavat suoraa ja jokapäiväistä tukea vammaisille henkilöille. Vastaajat olivat taustaltaan erilaisia eli hallintotyöntekijöitä, psykologeja, yksikön koordinaattoreita, sosiaalityöntekijöitä, johtajia, puheenjohtajia tai johtokunnan jäseniä.) Kunkin organisaation tukemien edunsaajien määrä vaihteli 35:stä 345:een henkilöön.

Tilojen esteettömyystekijän osalta ja sen osalta, "onko paikallisyhteisöissä ratkaisemattomia fyysiseen/tilojen esteettömyyteen liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin", yli 70 prosenttia vastaajista (27,3 prosenttia oli täysin samaa mieltä ja 45,5 prosenttia samaa mieltä) kertoi että vammaisilla henkilöillä on merkittäviä vaikeuksia päästä julkisiin tiloihin, kun taas 27,3 prosenttia vastaajista oli neutraaleja. Kysymykseen "Paikallisyhteisössänne on kielelliseen saavutettavuuteen liittyviä ongelmia, jotka haittaavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin" 27,3 prosenttia vastasi neutraalisti, 54,5 prosenttia oli samaa mieltä ja 18,2 prosenttia täysin

samaa mieltä. Kysymykseen "Onko paikallisyhteisösi osallistava ja vastaanottavainen vammaisia kohtaan?" suurin osa vastaajista vastasi, että yhteisö on hyväksyvä (54,5 % samaa mieltä ja 9,1 % täysin samaa mieltä). Kysymykseen "Osallistuvatko vammaiset henkilöt yhteisön ohjelmiin, jotka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle" vastaukset osoittivat osallistumisen vaihtelevan: 9,1 prosenttia oli täysin samaa mieltä, 63,6 prosenttia samaa mieltä, 9,1 prosenttia neutraalia ja 18,2 prosenttia eri mieltä. Osallistujilta kysyttiin myös, tukevatko he "edunsaajiensa ympärillä olevien epävirallisten verkostojen (lukuun ottamatta palkattua henkilöstöä) kehittämistä/ylläpitämistä". Merkittävä enemmistö, lähes 90 prosenttia, oli samaa mieltä siitä, että he edistävät kansallisten yhteisöverkostojen luomista/ylläpitämistä, ja 9,1 prosenttia oli neutraaleja. Mitä tulee vammaisten osallistumiseen ja edunvalvontaan palveluja tarjoavissa organisaatioissa, kysymys kuului: "tukevatko vastaajat sitä, että edunsaajat saavat äänensä kuuluviin/ovat mukana organisaation päätöksenteossa". Mielenkiintoista on, että vastaajista ei ollut vahvasti samaa mieltä (45,5 prosenttia oli samaa mieltä), 27,3 prosenttia oli neutraaleja ja 27 prosenttia oli melko eri mieltä (18,2 prosenttia oli eri mieltä ja 9,1 prosenttia täysin eri mieltä). Vastaajat ilmoittivat samankaltaisia tuloksia siitä, onko "heidän tukemillaan ihmisillä ääni kuuluviina/ovatko he mukana päätöksenteossa jokapäiväisessä elämässään", vain 45,5 % oli samaa mieltä, 27,3 % oli neutraaleja ja 27 % oli eri mieltä (18,2 % eri mieltä ja 9,1 % täysin eri mieltä). Tärkeässä kysymyksessä, joka koski vammaisten henkilöiden osallistumista paikallisyhteisöissä (esim. vapaaehtoistyö, työllistyminen), tulokset olivat neutraalista negatiiviseen: 36,4 prosenttia oli eri mieltä, 27,3 prosenttia oli neutraaleja ja 36,4 prosenttia oli täysin eri mieltä.

Tukea tarvitsevat henkilöt ja järjestöt:

Kyselyyn osallistui yhteensä neljätoista vammaista henkilöä ja heitä edustavaa järjestöä (N=14). Vastaajat olivat enimmäkseen vammaisia henkilöitä ja joitakin vammaisten henkilöiden edustajia edunvalvontajärjestöistä (esim. autetun asumisen laitoksista), jotka toimivat välittäjinä helpottaakseen vammaisten henkilöiden vastaamista kyselyyn.

Ensimmäinen kysymys koski sitä, saavatko vammaiset henkilöt riittävästi tukea itsenäiseen elämään. Useimmat vastaajat olivat neutraaleja tai eri mieltä/täysin eri mieltä (14,3 %, 14,3 % ja 21,4 % vastaavasti). Itsenäistä sosiaalista elämää koskevan tuen osalta 57,1 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä ja 42,8 prosenttia oli neutraaleja tai eri mieltä (7,1 prosenttia, 21,4 prosenttia ja 14,3 prosenttia täysin eri mieltä). Tärkeässä kysymyksessä, joka koski riittävää tukea, jotta he voivat olla aktiivisia ja osallistuvia yhteisön jäseniä, valtaosa vastaajista oli joko kielteisiä tai neutraaleja (35,7 % oli neutraaleja, 28,6 % eri mieltä ja 14,3 % täysin eri mieltä). Kysymykseen siitä, ovatko julkiset tilat vammaisten saavutettavissa (tilojen saavutettavuus) 64,3 prosenttia vastaajista oli eri mieltä (21,4 prosenttia täysin eri mieltä, 42,9 prosenttia eri mieltä) ja 35,7 prosenttia neutraalisti. Siitä, millaisia mahdollisuuksia vammaisilla on osallistua ohjelmiin (esim. yhteisön urheilutoimintaan, kulttuuritoimintaan), jotka on suunnattu suurelle yleisölle, 78,7 prosenttia oli eri mieltä (14,3 prosenttia täysin eri mieltä, 36,7 prosenttia eri mieltä) tai neutraali (21,4 prosenttia oli neutraali). Kun kysyttiin yhteisön asenteista ja tarkemmin sanottuna siitä, onko "paikallisyhteisö vastaanottavainen ja osallistava vammaisille (naapurit, sosiaalikeskukset ja palvelut); kohtaavatko vammaiset syrjintää, rasismia tai väkivaltaan liittyvää käyttäytymistä", 21,4 prosenttia oli kielteisiä (7,1 prosenttia eri mieltä ja 14,3 prosenttia täysin eri mieltä) tai neutraaleja (35,7 prosenttia neutraaleja). Kun kysyttiin, onko heidän elämäänsä vaikuttavia asioita koskeva poliittinen päätöksenteko mahdollista, 35,7 prosenttia oli samaa mieltä, 28,6 prosenttia ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 35,7 prosenttia oli eri mieltä (21,4 prosenttia oli eri mieltä ja 14,3 prosenttia täysin eri mieltä).

B2.2. Tutkimuksen tulokset - Puola

Paikalliset viranomaiset:

Tutkimukseen osallistui kymmenen henkilöä. Nämä ovat paikallisviranomaisia. Heihin kuuluu hallintovirkkamiehiä, sosiaalihuollon virkamiehiä ja kuntien johtoa.

"Julkinen tila on esteetön vammaisille (tilan esteettömyys)": 60 % kaikista vastaajista oli eri mieltä tämän väitteen kanssa, mikä tarkoittaa 6 henkilöä. Kolme vastaajaa ei ole mielipidettä, mikä on 30 % kaikista vastaajista. Yksi henkilö oli samaa mieltä siitä, että julkiset tilat ovat esteettömiä vammaisille.

Toinen kysymys koski väitettä, jonka mukaan vammaiset ihmiset osallistuvat yhteisön toimintaan (esim. urheilu- ja kulttuuritoimintaan), joka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle. Vastaajista 40 % eli 4 henkilöä oli samaa mieltä väitteen kanssa. Viisi henkilöä oli eri mieltä eli 50 prosenttia kaikista vastaajista. Yhdellä vastaajalla ei ole mielipidettä asiasta.

"Kehitetään työllisyyspolitiikkoja ja -strategioita, joilla edistetään vammaisten osallistumista työmarkkinoille": Myös tämän väitteen kanssa vain 30 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä. Myös kolme vastaajaa oli eri mieltä edellä mainitun väitteen kanssa. 30 prosenttia vastaajista ei ole mielipidettä tästä aiheesta ja yksi vastaaja on täysin eri mieltä väitteestä, jonka mukaan paikallisviranomaiset kehittävät työllisyyspolitiikkoja/strategioita, joilla edistetään vammaisten osallisuutta työmarkkinoilla.

"Ne liittyvät politiikkoihin/strategioihin, joiden avulla vammaiset voivat hankkia työmarkkinoilla tarvittavat taidot ja kyvyt": Kaksi henkilöä oli samaa mieltä seuraavan väitteen kanssa, mikä vastaa 20 prosenttia kaikista vastaajista. Yksi henkilö on täysin samaa mieltä tämän väitteen kanssa. 40 % vastaajista ei ole mielipidettä tästä asiasta. Toisaalta 30 prosenttia vastaajista eli kolme henkilöä on eri mieltä.

Toinen väittäjä on, että suunnitellessamme toimintaa paikallisyhteisöille otamme huomioon esteettömät viestintästrategiat tiedon välittämiseksi vammaisille (eli käytämme helposti luettavaa ja ymmärrettävää tekstiä). Väitteen kanssa samaa mieltä oli 5 henkilöä, mikä vastaa 50 prosenttia kaikista vastaajista. 30 % vastaajista ei ole mielipidettä. Yksi henkilö on eri mieltä kyseisen väitteen kanssa. Myös yksi vastaaja on täysin eri mieltä.

"Oletteko samaa mieltä seuraavan väitteen kanssa". Toimielimemme tukee monien sidosryhmien yhteistyötä ja verkostoitumista (eli yhteistyötä kulttuurikeskusten, suoraa tukea tarjoavien järjestöjen, perheiden ja vammaisten kanssa) edistääkseen vammaisten osallisuutta yhteiskuntaelämän eri osa-alueilla (työllisyys, koulutus, kulttuuri, sosiaalipalvelut, lähidemokratia). Tämä on seuraava kysymys. Vastaajista 70 prosenttia vastasi olevansa samaa mieltä väitteen kanssa. 20 % oli eri mieltä ja yksi henkilö sanoi olevansa täysin eri mieltä.

"Työllistämme vammaisia": Kaikki vastaajat eli 100 prosenttia vastasi yksimielisesti kyllä.

Palveluntarjoajat:

Kyselyyn vastasi seitsemän henkilöä. Kyseessä ovat yksiköt ja organisaatiot, jotka tarjoavat palveluja vammaisille henkilöille. Näitä ovat esimerkiksi psykologit, sosiaaliohjeantajat ja kuntoutusyksiköt.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin väitteestä, jonka mukaan paikallisyhteisössämme on arkkitehtonisia/tilallisia esteettömyysongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin. Vastaajista 71,4 prosenttia oli samaa mieltä väitteen kanssa. Ja kaksi vastaajaa, jotka edustivat 28,6 prosenttia vastaajista, oli täysin samaa mieltä siitä, että paikallisyhteisössämme on

arkkitehtonisia/tilallisia esteettömyysongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin.

"Paikallisyhteisössämme on tiedon ja viestinnän saavutettavuuteen liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin": tämä on toinen väittämä, josta 71,4 prosenttia vastaajista on samaa mieltä. Sitä vastoin 28,6 prosenttia vastaajista on täysin samaa mieltä. "Olemme mukana kehittämässä vammaisten tukemiseen liittyviä toimintalinjoja": 42,9 % vastaajista oli samaa mieltä tämän väitteen kanssa. Yhdellä henkilöllä (14,3 %) ei ole mielipidettä tästä aiheesta. Sitä vastoin 3 vastaajaa, jotka edustavat 42,9 %, ovat täysin samaa mieltä siitä, että vammaispalveluja tarjoavat organisaatiot osallistuvat liikaa vammaisten tukemiseen liittyvien politiikkojen laatimiseen.

Neljäs kysymys liittyi väitteeseen, jonka mukaan paikallisyhteisö on ystävällinen ja osallistava vammaisia kohtaan (naapurit, yhteisökeskukset ja palveluntarjoajat). Vastaajista 85,7 prosenttia eli kuusi vastaajaa seitsemästä oli samaa mieltä tästä väittämästä. Yksi henkilö on täysin samaa mieltä väitteen kanssa, mikä vastaa 14,3 prosenttia kaikista vastaajista.

"Tukea saavat osallistuvat ohjelmiin, jotka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle": Viisi henkilöä oli samaa mieltä tämän väitteen kanssa, mikä vastaa 71,40 prosenttia vastaajista. Toisaalta 14,3 % eli yksi vastaaja oli eri mieltä siitä, että tuetut henkilöt osallistuvat ohjelmiin, jotka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle. Yhdellä henkilöllä ei myöskään ole mielipidettä tästä asiasta.

"Seuraava kysymys koskee väitettä, jonka mukaan tuemme tukemiemme ihmisten ympärille muodostuneiden epävirallisten verkostojen (lukuun ottamatta palkattua henkilöstöä) kehittymistä/kestävyyttä": Neljä vastaajaa oli samaa mieltä tämän väitteen kanssa, mikä vastaa 57,1 prosenttia, ja 42,9 prosenttia vastaajista eli kolme henkilöä ei ole samaa mieltä.

"Tuemme toimintamme vastaanottajia vaikuttamaan/osallistumaan päätöksentekoon organisaatiossamme": tämä on toinen väittämä, josta 57,1 % eli 4 vastaajaa on samaa mieltä ja 28,6 % täysin samaa mieltä. Yhdellä henkilöllä eli 14,3 % ei ole tästä mielipidettä.

"Tukemamme ihmiset voivat vaikuttaa/ovat mukana tekemässä päätöksiä jokapäiväisestä elämästään": 57,1 % eli neljä vastaajaa oli samaa mieltä tämän väitteen kanssa. 28,6 % oli täysin samaa mieltä ja yksi vastaaja oli eri mieltä, mikä vastaa 14,3 % kaikista vastaajista.

Seuraava kysymys sisälsi väitteen, jonka mukaan "tukemamme henkilöt osallistuvat paikallisen yhteisön kehittämiseen (esim. vapaaehtoistyö)": kaksi vastaajaa, jotka edustavat 28,6 prosenttia kaikista vastaajista, oli samaa mieltä tästä väitteestä. Kaksi oli täysin samaa mieltä, ja kaksi muuta ei ollut mielipidettä asiasta. Yksi henkilö oli eri mieltä väitteestä, jonka mukaan tuetut ihmiset osallistuvat paikallisen yhteisön kehittämiseen (esim. vapaaehtoistyö). Tämä on 14,3 prosenttia kaikista vastaajista.

Tukea tarvitsevat henkilöt ja järjestöt:

Kyselyyn osallistui viisi vastaajaa. He ovat itseään puolustavia henkilöitä eli vammaisia henkilöitä ja henkilöitä, jotka edustavat ja tukevat vammaisia henkilöitä. Heihin kuuluvat toiminnan valmentajat, avustajat ja koordinaattorit.

Ensimmäiseen kysymykseen, joka koski väittämää, jonka mukaan vammaiset saavat riittävästi tukea itsenäiseen elämään, 80 prosenttia vastaajista vastasi, että he eivät ole samaa mieltä väittämän kanssa. Tätä mieltä oli neljä viidestä vastaajasta. Yksi vastaaja vastasi olevansa täysin eri mieltä siitä, että vammaiset saavat riittävästi tukea itsenäiseen elämään. Toisessa kysymyksessä kysyttiin väitteestä, jonka mukaan vammaiset saavat riittävästi tukea itsenäiseen sosiaaliseen elämään. Kolme vastaajaa oli eri mieltä siitä, että vammaiset ihmiset saavat riittävästi tukea itsenäiseen sosiaaliseen elämään, ja yksi vastaaja oli täysin

eri mieltä annetusta väitteestä. Lisäksi kun vastaajilta kysyttiin, saavatko vammaiset ihmiset riittävästi tukea ollakseen aktiivisia yhteisön jäseniä, enemmistö oli eri mieltä; neljä henkilöä oli eri mieltä ja yksi vastaaja täysin eri mieltä. Kysymykseen siitä, ovatko julkiset tilat esteettömiä vammaisille, neljä viidestä vastaajasta oli eri mieltä.

Väitteen "vammaisilla on mahdollisuus osallistua suurelle yleisölle suunnattuihin ohjelmiin (esim. urheilu- ja kulttuuritoimintaan)" osalta neljä vastaajaa vastasi olevansa eri mieltä väitteen kanssa ja yksi vastaaja oli täysin eri mieltä siitä, että vammaisilla on mahdollisuus osallistua suurelle yleisölle suunnattuihin ohjelmiin. Kysymykseen "Onko paikallisyhteisö vieraanvarainen ja osallistava vammaisia kohtaan (esim. naapurit), vammaiset eivät kohtaa syrjintää, rasismia tai väkivaltaista käyttäytymistä?" yksi vastaaja oli samaa mieltä ja neljä vastaajaa oli eri mieltä siitä, että paikallisyhteisö on vieraanvarainen ja osallistava vammaisia kohtaan. Viimeisessä kysymyksessä kysyttiin väitteestä, jonka mukaan vammaiset ihmiset osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon heidän oikeuksiensa ja elämänvalintojensa tukemiseksi. Neljä vastaajaa oli eri mieltä väitteen kanssa ja yksi vastaaja oli täysin eri mieltä.

B2.3 Tutkimuksen tulokset - Suomi

Paikalliset viranomaiset:

Tutkimukseen osallistui yhteensä 7 vastaajaa. Vastaajat olivat yleisesti sitä mieltä, että julkiset tilat ovat vammaisten saavutettavissa, mutta mielipiteet vaihtelevat. Julkisten tilojen esteettömyyden keskiarvo oli 3,4 (mediaani 3,0). Vammaisten osallistuminen kaikille avoimiin toimintoihin (kuten urheilu- ja kulttuuritapahtumiin) sai keskiarvon 3,4 (mediaani 3,0). Tämä viittaa siihen, että osallistumisen taso on kohtalainen, ja suurin osa suhtautuu asiaan melko neutraalisti tai on epävarma. Paikallisia toimintoja suunniteltaessa vammaisille soveltuvien viestintämenetelmien (esim. selkokieli, ruudunlukuohjelmat) huomioon ottaminen sai keskiarvoksi 3,7 (mediaani 4,0), mikä viittaa yleisesti ottaen myönteiseen suhtautumiseen. Kunnat tukevat eri sidosryhmien (kuten vammaisjärjestöjen, henkilökohtaisten avustajien, perheiden, vammaisneuvostojen ja vammaisten itsensä) välistä yhteistyötä, jotta voidaan varmistaa yhtäläiset osallistumismahdollisuudet eri elämänalueilla (työllisyys, koulutus, kulttuuri, sosiaalipalvelut, lähidemokratia). Tämä sai korkean keskiarvon 4,1 (mediaani 4,0), mikä kuvastaa vahvaa sitoutumista osallistaviin käytäntöihin.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että kunnat ovat yleisesti ottaen sitoutuneet parantamaan vammaisten osallisuutta ja esteettömyyttä. Vaikka joillakin alueilla, kuten työllistämiskäytännöissä ja esteettömässä viestinnässä, on tapahtunut edistystä, haasteita on edelleen erityisesti julkisten tilojen johdonmukaisen esteettömyyden ja aktiivisen osallistumisen osalta yhteisön toimintaan. Eri sidosryhmien välistä yhteistyötä pidetään olennaisen tärkeänä osallisuuden edistämiseksi, ja siihen liittyvien toimien jatkamiselle on vahva tuki.

Palveluntarjoajat:

Tutkimukseen osallistui yhteensä 8 vastaajaa. Monet vastaajat kokevat, että heidän paikallisyhteisöissään on haasteita esteettömyysasioissa, jotka liittyvät erityisesti fyysisiin tiloihin (esim. esteettömät kansalaisopistojen tilat), ja esteettömyysongelmien vaikutusten keskiarvo oli 3,4 (mediaani 4,0). Myös kielelliset esteettömyysongelmat, kuten helppolukuisen tiedon puute julkisissa palveluissa, mainittiin, ja näiden ongelmien keskiarvo oli 3,6 (mediaani 4,0).

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että palveluntarjoajilla on merkittävä rooli vammaisten ihmisten tukemisessa ja heidän osallistumisensa edistämisessä yhteisöissä. Esteettömyysaasteet, sekä fyysiset että kielelliset, ovat merkittäviä esteitä, joihin on vielä puututtava. Poliittiseen vaikuttamiseen ja osallisuuden edistämiseen on selvästi sitouduttu, mutta myös yhteisön asenteissa ja palvelujen käyttäjien osallistumisessa on parantamisen varaa.

Tukea tarvitsevat henkilöt ja järjestöt:

Kyselyyn osallistui yhteensä 12 vastaajaa, joista 10 edusti jonkinlaista edunvalvontajärjestöä. Vastaajat olivat yleisesti sitä mieltä, että vammaiset eivät saa riittävästi tukea itsenäiseen elämään. Keskimääräinen arvosana oli 2,7 (mediaani 2,5), mikä osoittaa, että tällä alalla on parantamisen tarvetta. Vammaisten henkilöiden itsenäisen sosiaalisen elämän mahdollistamisen tukeminen arvioitiin vielä heikommaksi, keskiarvoksi 2,3 (mediaani 2,0). Vastaajat katsoivat, että vammaisten ihmisten tukeminen aktiivisena ja osallistuvana yhteisön jäsenenä on riittämätöntä, ja vastausten keskiarvo oli 1,9 (mediaani 2,0). Mielipiteet julkisten tilojen esteettömyydestä vaihtelivat, ja niiden keskiarvo oli 2,6 (mediaani 2,5). Tämä osoittaa, että julkiset tilat koetaan jossain määrin esteettömiksi, mutta ne eivät ole ongelmattomia. Vammaisten henkilöiden mahdollisuudet osallistua yleiseen yhteisölliseen toimintaan (kuten urheilu- ja kulttuuritapahtumiin, joita ei ole suunniteltu erityisesti heitä varten) saivat keskiarvoksi 2,3 (mediaani 2,0), mikä viittaa siihen, että osallistuminen on vähäistä.

Tutkimustulokset osoittavat, että vamman omaavien henkilöiden tukemisessa itsenäiseen elämään, sosiaaliseen elämään ja aktiiviseen osallistumiseen yhteisössä on huomattavia haasteita. Myös julkisten tilojen esteettömyyttä ja yhteisön osallisuutta on parannettava edelleen, jotta vammaisille voidaan taata yhtäläiset mahdollisuudet. Vammaiset ihmiset eivät edelleenkään osallistu riittävästi elämäänsä koskevaan päätöksentekoon, mikä korostaa tarvetta osallistavampiin käytäntöihin ja politiikkoihin.

B2.4 Tutkimuksen tulokset - Unkari

Paikalliset viranomaiset:

Tutkimukseen osallistui yhteensä 4 kuntaa ja yksi lääninhallitus. Tutkimukseen osallistui paikallisia johtajia, luottamushenkilöitä ja tasa-arvovastaava.

Kysymykseen siitä, osallistuvatko vammaiset henkilöt yhteisön toimintaan (esim. yhteisön urheilutoimintaan ja kulttuuritoimintaan), joka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle, 40 prosenttia kyselyyn osallistuneista oli samaa mieltä (4) ja 60 prosenttia täysin samaa mieltä (5). Kysymykseen "kehitämme työllisyyspolitiikkaa/strategioita, joilla edistetään vammaisten henkilöiden integroitumista työmarkkinoille" 40 prosenttia (2) vastaajista oli eri mieltä. Vastaajista 40 % (4) oli samaa mieltä ja 20 % (5) täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Kysymykseen, *liittyvätkö nämä politiikkoihin/strategioihin, jotka mahdollistavat vammaisten henkilöiden työmarkkinoilla tarvittavien taitojen ja valmiuksien hankkimisen*, strategioiden kehittämistä pidetään tärkeänä kaikissa kunnissa. 60 % (4) oli samaa mieltä ja 40 % (5) täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Vastauksena kysymykseen "Työllistämme itse asiassa vammaisia henkilöitä. Arvioikaa tämä kysymys myöntävästi tai kieltävästi", 80 prosenttia vastaajista työllistää vammaisia henkilöitä. Lisäksi kysymykseen "Kun suunnittelemme paikallisyhteisöjen toimintaa, otamme huomioon esteettömät viestintästrategiat vammaisille tiedottamiseksi (esim. helposti saatavilla olevat muodot)", paikallisyhteisöjen toiminnassa 40 % (5) kunnista on täysin samaa mieltä siitä, että vammaisille esteettömät

ohjelmat otetaan huomioon, 60 % (4) on samaa mieltä. Kysymykseen siitä, tukeeko kunta/sihteeristö monitoimijaista yhteistyötä ja verkostoitumista (esim. yhteydet yhteisökeskusten, suoran tuen järjestöjen, perheiden ja vammaisten välillä), jotta edistetään vammaisten osallisuutta yhteisön elämän eri osa-alueilla (työllisyys, koulutus, kulttuuri, sosiaalipalvelut, paikallisdemokratia), kaikki kunnat pitävät monitoimijaista yhteistyötä tärkeänä - 60 % (4) on samaa mieltä, 40 % (5) täysin samaa mieltä.

Palveluntarjoajat:

Vastaajat toivat tietoja julkiselta sektorilta ja kansalaisilta (40-60 %) sekä palveluntarjoajien johtajilta. Päivittäisessä työssään palveluntarjoajat tarjoavat apua vammaisille lapsille ja aikuisille koulutuksen (20 %), liikunnan (10 %) ja sosiaalipalvelujen (70 %) aloilla.

"Paikallisyhteisössämme on fyysiseen esteettömyyteen/tiloihin liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin": 40 % (4) vastaajista on samaa mieltä siitä, että vammaisten henkilöiden kannalta on edelleen esteitä. Kuitenkin 60 % (2) vastasi, että he eivät ole samaa mieltä tämän väitteen kanssa. Kaksoisarviointi voi johtua siitä, että esteettömyys on jo täysin varmistettu uusissa tiloissa, ja jopa aiemmin luotujen tilojen muuttaminen on vaikeaa.

"Paikallisyhteisössäsi on kielelliseen saavutettavuuteen liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin": 100 prosenttia vastaajista on eri mieltä siitä, että kielimuurit vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön palveluihin.

"Olemme mukana vammaisten tukemiseen liittyvässä poliittisessä päätöksenteossa" 60 prosenttia vastaajista (2) ei osallistu poliittiseen päätöksentekoon. Palveluntarjoajista 30 % (4) on samaa mieltä ja 10 % (5) täysin samaa mieltä siitä, että he osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon. Unkarissa on oikeuskäytäntöä, jossa lainsäätäjät pyytävät palveluntarjoajia kuulemaan yhteiskuntaa ennen lainsäädännön muuttamista. Se voi tapahtua kahdessa muodossa: edustuksellisten elinten kautta ja suoraan ottamalla yhteyttä palveluntarjoajiin (kaikkien saatavilla verkossa). Saatujen vastausten perusteella suurin osa palveluntarjoajista ei osallistu näihin kuulemisiin.

"Paikallisyhteisö suhtautuu myönteisesti ja osallistavasti vammaisiin henkilöihin (naapurit, palvelut)": 70 % (5) palveluntarjoajista on täysin samaa mieltä ja 30 % (4) samaa mieltä siitä, että yhteisö on osallistava.

Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että kyselyyn vastanneilla on historiaa palveluntarjoajista, jotka edistävät osallisuutta yhteisöissä. On kuitenkin hyvin tiedossa, että kaikki yhteisöt eivät ole osallistavia, kun uutta palvelua käynnistetään.

"Edunsaajamme osallistuvat ohjelmiin, jotka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle": 80 prosenttia (4) palveluntarjoajien edunsaajista osallistuu suurille yhteisöille järjestettyihin ohjelmiin. Kaksi organisaatiota (20 %; (2)) on eri mieltä. Tämä johtuu siitä, että nämä kaksi järjestöä kattavat kapean ryhmän - päiväkotihoido, erityisurheilukerho.

"Tuemme epävirallisten verkostojen (lukuun ottamatta palkattua henkilökuntaa) kehittämistä ja kestävyttä tukemasi ihmisten ympärillä": 60 % (3) palveluntarjoajista ei antanut kysymykseen asianmukaista vastausta. Vastaus voi johtua myös siitä, että pyyntö kattaa liian laajan alueen - taloudelliset kysymykset, palvelun laatu, uusien palvelujen käynnistäminen. 30 prosenttia vastaajista (4) ottaa edunsaajat mukaan päätöksentekoon, 10 prosenttia (2) on eri mieltä.

"Tukemillamme ihmisillä on ääni/ovat mukana jokapäiväistä elämäänsä koskevassa päätöksenteossa" Edellisen kysymyksen yhteydessä on jo selvää, että palveluntarjoajat ottavat jo nyt hyödynsaajat mukaan jokapäiväiseen elämäänsä ja palvelujen järjestämiseen - 60 prosenttia on samaa mieltä (4), 30 prosenttia täysin samaa mieltä (5). Yksi organisaatio ei osannut antaa asianmukaista vastausta - 10 % (3).

"Tukemamme ihmiset osallistuvat paikallisyhteisöjen toimintaan (esim. vapaaehtoistyö)." 90 % vastaajista on samaa mieltä (4) siitä, että heidän tukemansa ihmiset osallistuvat yhteisön elämään. Yksi palveluntarjoaja (10 % (2)) oli eri mieltä, mikä saattaa johtua siitä, että he hoitavat 24 kuukauden ikäisiä ja 3-vuotiaita lapsia.

"Sosiaaliset suhteet ovat ihmisen perustarpeita. Jotta palveluntarjoaja voisi suorittaa tehtävänsä mahdollisimman laajasti, tarvitaan yhteistyötä muiden palveluorganisaatioon osallistuvien kanssa": 70 % vastaajista on samaa mieltä (4) sen tärkeydestä, 30 % täysin samaa mieltä (5).

"Tuemme edunsaajiamme, jotta he saavat äänensä kuuluviin/ovat mukana organisaationne päätöksenteossa": 60 prosenttia on samaa mieltä (4) ja 30 prosenttia täysin samaa mieltä (5). 30 prosenttia on täysin samaa mieltä (5). Yksi organisaatio ei osannut antaa asianmukaista vastausta - 10 % (3.).

"Tukemamme ihmiset osallistuvat paikallisyhteisöjen toimintaan (esim. vapaaehtoistyö, kotitehtävät). 90 % vastaajista on samaa mieltä (4) siitä, että heidän tukemansa ihmiset osallistuvat yhteisön elämään." Yksi palveluntarjoaja (10 % (2)) oli eri mieltä, mikä voi johtua siitä, että he hoitavat 24 kuukauden ikäisiä lapsia 3-vuotiaisiin.

Tukea tarvitsevat henkilöt ja järjestöt:

Kyselyyn vastasi kolme kansallista edunvalvontajärjestöä. Kyseessä on sokeiden ja näkövammaisten kansallinen edunvalvontajärjestö, autistien edunvalvontajärjestö ja lastensuojelun erikoissairaanhoidon liittyvä yhdistys, jossa hoidetaan lievästi ja vaikeasti vammaisia lapsia.

"Vammaisia tuetaan riittävästi itsenäiseen elämään liittyvissä asioissa" 33,33 % edunvalvontajärjestöistä on eri mieltä (2) 33,33 % on täysin eri mieltä (1) siitä, että vammaisia tuetaan riittävästi itsenäiseen elämään liittyvissä asioissa. Sokeita ja heikkonäköisiä edustava järjestö antoi neutraalin vastauksen (33,33 % (3)).

"Vaikeavammaisia tuetaan riittävästi itsenäisessä sosiaalisessa elämässä" Edellisen kysymyksen mukaisesti vastaajat eivät myöskään pidä itsenäistä elämää sosiaalisessa elämässä taattuna. Järjestöistä 33,33 % on eri mieltä, 33,33 % on lainkaan eri mieltä. Sokeiden ja näkövammaisten järjestö on kuitenkin samaa mieltä siitä, että heidän edustamansa henkilöt voivat osallistua enemmistön yhteiskuntaelämään.

"vammaisia tuetaan riittävästi, jotta he voivat olla aktiivisia ja osallistuvia yhteisön jäseniä": järjestöt katsovat, että niiden edustamat henkilöt eivät saa riittävästi tukea - 33,33 % (2), 33,33 % (1), mutta sokeiden ja näkövammaisten etujärjestöt ovat samaa mieltä 33,33 % (4).

"Julkiset tilat ovat esteettömiä vammaisille (esteettömät tilat)": Toisin kuin palveluntarjoajat, etujärjestöt katsovat, että julkiset tilat eivät ole esteettömiä (66,66 %, (2)). Yhdessä tapauksessa saatiin neutraali vastaus - 33,33 % (3).

"Vammaiset henkilöt voivat osallistua ohjelmiin (esim. yhteisöllinen liikunta- ja kulttuuritoiminta), jotka on suunnattu suurelle yleisölle": Vastaajat vastasivat hyvin vaihtelevasti. Neutraalin vastauksen lisäksi 33,33 % (3), yksi järjestö oli sitä mieltä, että hänen edustamansa henkilöt voivat osallistua enemmistöyhteiskunnalle

tarkoitettuihin ohjelmiini (33,33 % (4)), kun taas toinen järjestö oli sitä mieltä, että näin ei voida tehdä, ja oli eri mieltä väitteen kanssa - 33,33 % (2).

"Paikallisyhteisö on vastaanottavainen ja osallistava vammaisille (naapurit, palvelut)": Toisin kuin palveluntarjoajat, edunvalvontajärjestöt katsovat, että paikallisyhteisöt eivät ole osallistavia, eli ovat eri mieltä väitteen kanssa - 66,66 % (4). Yksi omaehtoisesti järjestäytyneet järjestö katsoo, että paikallisyhteisöt ovat osallistavia, ja on väitteen kanssa samaa mieltä (33,33 % (4)).

"Vammaiset henkilöt otetaan mukaan poliittiseen päätöksentekoon, joka liittyy heidän oikeuksiensa ja elämänvalintojensa tukemiseen": Kolme edunvalvontajärjestöä antoi täysin erilliset vastaukset viimeiseen kysymykseen. Yhden väistävän vastauksen sai 33,33 % (3), yksi järjestö oli täysin eri mieltä väittämän kanssa (33,33 % (5)) ja yksi järjestö oli 33,33 % (4) samaa mieltä.

Tässä kyselylomakkeessa haluaisimme huomauttaa, että viimeistä 10 vuotta lukuun ottamatta Unkarissa kehitysvammaiset lapset ja aikuiset, jotka eivät asuneet perheissä, saivat erillistä hoitoa suurissa laitoksissa taajamien laitamilla. Vammaiset henkilöt pystyivät sitä vastoin käyttämään paljon enemmän integroituja palveluja joko koulutuksen tai työllisyyden alalla. Uskomme, että tämä merkittävä ero näkyy vastauksissa kysymyksiin.

B3. Fokusryhmät

Keskusteluryhmissä keskityttiin kartoittamaan haasteita ja esteitä, joita vammaiset henkilöt, paikallisviranomaiset, palveluntarjoajat ja kansalaisjärjestöt kohtaavat laadukkaiden palvelujen luomisessa ja ylläpitämisessä, sekä haasteita ja esteitä, joita vammaiset henkilöt kohtaavat itsenäisessä elämässä paikallisyhteisöissä. Keskusteluryhmiä toteutettiin yhteensä neljä Unkarissa, Suomessa, Puolassa ja Kreikassa, ja niihin osallistui yhteensä 70 (N=70) edustajaa kaikista edellä mainituista kohdeyleisöistä. Keskusteluryhmät järjestettiin verkossa tai henkilökohtaisesti kunkin kumppanijärjestön päätöksen mukaan. Osallistajat antoivat tietoon perustuvan suostumuksen fokusryhmiin osallistumisesta. Kohderyhmien kysymykset suunniteltiin avoimiksi ja ei-direktiivisiksi, jotta ryhmäkeskustelua saataisiin viritettyä (ks. liite 3, jossa esitetään kohderyhmien kysymykset). Menetelmät, kansainvälinen matriisianalyysi ja fokusryhmäanalyysi esitetään jäljempänä.

B3.1 Fokusryhmien tulokset - Kreikka

PETAGMA-yhdistyksen isännöimään fokusryhmään osallistui yhteensä 20 henkilöä. He edustivat paikallisviranomaisia Attikan alueen eri kunnista (sosiaalipalvelut, hallintovirkamiehet/paikallisviranomaiset), henkilökuntaa eri järjestöistä (esim. kansalaisjärjestöt, päiväkeskukset, kuntoutusyksiköt, autetun asumisen laitokset), jotka tarjoavat suoraa tukea vammaisille henkilöille, sekä järjestöjen edustajia. Keskustelu perustui seuraaviin teemoihin:

1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?

Keskustelua aloitettaessa osallistujat määrittivät osallistavan yhteisön seuraavasti:

"Yhteisö, joka tarjoaa useita mahdollisuuksia esteettömyyteen ja mikä tärkeintä, elämäntavoihin ja vaihtoehtoja viihtymiseen, ei vain rakenteellista esteettömyyttä" (vammainen puolesta puhuja) tai "Minä kuulun, olen jäsen enkä ole erilainen" (vammainen etujärjestön edustaja).

He olivat yhtä mieltä siitä, että aidosti esteetön ja osallistava yhteisö, joka on suunniteltu alusta alkaen sopimaan kaikille, ei niinkään yhteisö, jota myöhemmin muutetaan tietyn kohderyhmän vähemmistöä tai niitä varten, joiden ajatellaan olevan tavanomaisesta poikkeavia (palveluntarjoaja). Lisäksi he pohtivat kulttuurista elementtiä, joka liittyy siihen, miten yhteisöt ymmärtävät ja tulkitsevat osallisuuden ja vammaisuuden (kulttuurinen osallisuus). Kuten eräs sidosryhmä mainitsi:

"Osallisuutta edistäviä toimintalinjoja laadittaessa huomaamme käytännössä, että yhteisön ihmiset eivät kunnioita vammaisia, ja siksi näitä toimintalinjoja ei voida soveltaa aidosti... tämä osoittaa, että osallisuus olisi ymmärrettävä kulttuurisella tasolla" (LA:n edustaja).

Osallistajat totesivat, että fyysiset tai yksilölliset esteet eivät ole yhtä tärkeitä kuin yhteiskunnalliset esteet, kun on kyse vammaisten henkilöiden jokapäiväisessä elämässä kohtaamista rajoituksista. Keskusteltaessa vammaisten henkilöiden osallistumisesta sosiaaliseen ja kulttuurielämään ensisijaiset esteet johtuvat usein sosiaalisista stereotyyppioista ja ennakkoluuloista. Erityisesti ympäristön ja yhteiskunnan asettamat rajoitukset luovat sen, mitä me pidämme "vammaisuutena", ja ne ovat todellisia esteitä, jotka haittaavat esteettömyyttä ja yhdenvertaista osallistumista yhteisöön. Osallistavan yhteisön määritelmää laajennettiin siten, että yhteisö *"tunnustaa jokaisen ihmisen yksilölliset ominaisuudet ja vahvuudet ja tarjoaa mahdollisuuksia, jotka edistävät hänen kasvuaan ja kehitystään"* (palveluntarjoaja) ja *"tunnustaa, että kaikki yksilöt yhteisössä ovat yhteydessä toisiinsa"* (palveluntarjoaja).

2. Mitä haasteita vammaiset kohtaavat päivittäin osallisuuden suhteen?

Kaikilla vammaisilla henkilöillä on merkittäviä rajoituksia osallistumisessa kaikilla jokapäiväisen elämän osa-alueilla, kuten osallistumisessa urheiluun, viihteeseen, koulutukseen ja itsenäiseen elämään. Yhteiskunnalliset osallistumisen esteet, joita vammaiset kohtaavat kaikissa kehitysvaiheissa, vaikuttavat voimakkaimmin eriytymiseen yhteisöissä.

"On olemassa merkittäviä ihmisoikeusloukkauksia, joita valtio ei ole virallisesti vahvistanut tai suojellut (esim. koulutusympäristöissä)" (vammainen henkilö). Myös vammaiset ja järjestöjä edustavat vammaiset mainitsivat vahvasti yhteisön asenteet jokapäiväisen elämän haasteena:

"Eniten minua häiritsee ihmisten pinnallinen lähestymistapa, kun he aina olettavat, että tarvitsen apua kaikissa tapauksissa", "En halua olla sankari, en halua kiittää siitä, että minut huomataan, haluan olla läsnä ja minua kunnioitetaan".

Osallistajat olivat lisäksi yhtä mieltä siitä, että rakenteellista esteettömyyttä (rakennusinfrastruktuuri, julkiset tilat) on ehdottomasti parannettava, jotta vammaiset voivat nauttia elämänlaadusta. Samaan aikaan osallistajat mainitsivat, että useimpia turvallisuustoimenpiteitä (kansallisia, liikenne- ja asuntoturvallisuustoimenpiteitä sekä toimenpiteitä luonnonkatastrofien varalta) ei ole suunniteltu tai niissä ei oteta huomioon vammaisia henkilöitä. Lisäksi tuettuja päätöksentekoprosesseja ja -palveluita

koskevat kansalliset politiikat puuttuvat merkittävästi, kun on kyse oikeudellisesta edustuksesta ja tietoon perustuvasta päätöksenteosta, oikeudellisiin oikeuksiin liittyvistä kysymyksistä sekä oikeudellisten prosessien ja tietojen saatavuudesta (yleissopimuksen 12 artiklan mukaisesti). Tätä ajatuskulkua jatkaen vammaisten edustajat mainitsivat, että vammaisten ja erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden oikeutta ilmaista itseään ja tehdä valintoja loukataan päivittäin:

"Ihmiset olettavat, palveluntarjoajat ja organisaatiot olettavat, että heiltä pitäisi kysyä, koska he eivät kuitenkaan ymmärrä. Tätä ei voida hyväksyä, se on perusihmisoikeus. Siksi näemme sosiaalisen leimautumisen, yhteiskunta olettaa, että nämä ihmiset ovat haavoittuvia ja kykenemättömiä tekemään asioita" (vammainen). "Tärkeintä on siirtää valta vammaisille" (palveluntarjoaja). Ennakkoluuloja esiintyy myös palveluntarjoajaorganisaatioiden sisällä: "Katsotaan vammaisia henkilöitä lapsina riittämättömiksi tai sellaisiksi, joita pitäisi suojella liikaa" (palveluntarjoaja, vammaisten edustaja).

3. Miten voimme edistää yhteisön kehitystä? Mitä se tarkoittaa (esim. kumppanuudet paikallisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa)?

Osallistajat mainitsivat, että osallisuutta edistäviä yhteisöjä rakennettaessa olisi pidettävä mielessä seuraavat tekijät:

"Ne voidaan saavuttaa vain paikallistasolla. Suuremmissa yhteyksissä, kuten suurissa kaupungeissa tai kansallisella tasolla, osallisuus on yleinen periaate, politiikka, direktiivi. Kansallisen ja paikallisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö on kuitenkin tärkeä avaintekijä kestävien ja osallistavien paikallisyhteisöjen rakentamisessa" (palveluntarjoaja).

Kielen muutos tuo mukanaan vallan muutoksen: "Keskittymällä vahvuuksiin eikä heikkouksiin voidaan edistää sosiaalista muutosta. Kaikkien yhteiskuntaryhmien tulisi nähdä vammaiset aktiivisina kansalaisina ja yhteiskunnan jäseninä eikä passiivisina palvelujen käyttäjinä. kieli, jota kaikki ymmärtävät, ja kieli, jolla ei ole negatiivisia konnotaatioita" (vammainen henkilö). "Paikallisviranomaisten, julkisten palvelujen ja sidosryhmien tietoisuuden lisäämiseen tähtäävät ohjelmat, koulujen opetusohjelmat ja aloitteet, jotka sitouttavat yhteisön eri segmenttejä, ovat avain osallistavaan yhteiskuntakehitykseen". Taidetta voidaan käyttää välineenä, jonka avulla voidaan luoda siltoja vuoropuhelulle ja vaihdolle, kuvata arvoja ja edistää yhteisön yhteenkuuluvuutta ja hyvinvointia.

4. Ratkaisut/ideat/ehdotukset, joilla edellä mainittuihin haasteisiin voitaisiin vastata?

"Valtion ja vanhempainjärjestöjen yhteistyö vammaisten tukemiseksi on onnistunein esimerkki julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöstä. Yhteistyötä tarvitaan osallisuuden edistämiseksi, se on hyödyllistä ja taloudellisesti kannattavaa yhteisölle; poisulkevat politiikat ovat sellaisia, joilla on merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia kustannuksia." (Palveluntarjoaja)

"Osallistavissa yhteisöissä on oltava vammaisille henkilöille tarjolla työllistymis-, vapaaehtoistoiminta- ja viihdemahdollisuuksia. Ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus saada rahaa ja käydä kauppaa yhteisön kanssa. Tämä on valtaa." (vammainen henkilö).

"Lisäksi kun vammaiset voivat osallistua sosiaaliseen elämään, päästä baareihin ja yöelämään, heidät voidaan nähdä. Tämä muuttaa yhteiskunnan asenteita vammaisuutta kohtaan" (vammainen henkilö).

Päätelmä

Vaikka Kreikan vammaisia henkilöitä koskevissa poliittisissa puitteissa on tapahtunut edistystä, havainnot osoittavat, että merkittäviä haasteita on edelleen olemassa tärkeillä yhteisöelämän osa-alueilla: julkisten tilojen (rakenteellinen) saavutettavuus ja kielellinen osallisuus, työllistymismahdollisuudet, mahdollisuudet osallistua yhteisön yhteisiin resursseihin (kaikille kansalaisille) ja sosiaalinen elämä. Tärkeää on, että mahdollisuus "aktiiviseen osallistumiseen" kaikilla yhteisön osa-alueilla on edelleen huomattavan haastava: Ihmisillä ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa paikallisyhteisöihinsä. Kuten on osoitettu, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet elämänsä päätöksentekoprosesseihin ovat rajalliset; tämä koskee jokapäiväisiä elämänvalintoja, kun he asuvat itsenäisesti tai palveluja tarjoavassa organisaatiossa, mutta myös valtion poliittista päätöksentekoa. Kokonaisvaltainen, monialainen lähestymistapa, johon osallistuvat kaikki sidosryhmät (paikallisviranomaiset, kansalaisjärjestöt sekä vammaisten puolestapuhujat ja edunvalvontajärjestöt) näyttää olevan avainasemassa osallistavien yhteisöjen rakentamisessa.

B3.2 Fokusryhmien tulokset - Puola

Kohderyhmäkokoukseen osallistui 15 henkilöä kansalaisjärjestöistä, paikallishallinnon yksiköistä, vammaisjärjestöistä ja vammaisista henkilöistä. Ensimmäinen viesti, joka käynnisti kokouksen, oli yhden vammaisten henkilöiden ja heidän edustajiensa lausuma lause "Ei mitään meistä ilman meitä". Hankkeen lyhyen esittelyn ja esittäytymisen jälkeen osallistujat keskustelivat kyselyjen tuloksista ja siirtyivät vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?

"Yhteisöstämme puuttuu avoimuus ja suvaitsevaisuus muita ihmisiä kohtaan. Jotta meistä tulisi osallistava yhteisö, meidän olisi alettava olla empaattisia ja tuomitsemattomia (kansalaisjärjestöt). "Minulle inklusiivisuus tarkoittaa avoimuutta ja osallistumista - myös sellaisten ratkaisujen löytämisessä, jotka mahdollistavat vammaisten osallistumisen yhteiskuntaan (paikallishallinnon yksiköt). "Tällainen yhteisö on kaikkien saavutettavissa, se ei sulje ketään pois mistään syystä - se on monin tavoin monimuotoinen (kansalaisjärjestö). "Rakentamisessa on myös tärkeää oppia omista virheistä, mutta myös oppia toisiltamme. (vammainen henkilö)

2. Millaisia päivittäisiä haasteita vammaiset henkilöt kohtaavat osallisuuden suhteen?

"On tärkeää, että vammaiset ihmiset kehittävät itseluottamusta ja itsetuntemusta, jotta he etsivät voimavaroja myös itsestään, sillä se on perusta itsenäiselle selviytymiselle jokapäiväisessä elämässä (kansalaisjärjestöt)". Myös pelon voittaminen siitä, että läheiset hylkäävät heidät, on tärkeä näkökohta - usein vammaiset ihmiset vetäytyvät elämästä, koska pelkäävät, ettei heitä hyväksytä, "eivätkä anna itselleen mahdollisuutta päästä mukaan yhteiskuntaan (kansalaisjärjestöt)". "On myös välttämätöntä, että

vammaisten ihmisten ääni kuuluu ja tulee kuulluksi, sillä ilman heidän oikeuksiensa vaatimista ei saada aikaan muutosta" (kansalaisjärjestö). Toinen haaste on vammaisten ihmisten alistamisen poistaminen. Sekä perheympäristö, naapurusto että laajempien instituutioiden edustajat (esim. lääkärit, virkamiehet) eivät useinkaan kohtele vammaisia tasavertaisina kumppaneina keskusteluissa ja päätöksenteossa - myös itsemääräämisoikeudessa. "Paljon riippuu ympäristöstä, jossa vammaisen henkilö toimii päivittäin. Säätiössä meitä kohdellaan yhteiskunnan täysivaltaisina toimijoina, kun taas esimerkiksi lääkärin vastaanotolla meiltä evätään täydet oikeutemme vain siksi, että meillä on ennakkoon ilmoitettu vamma". "Perheemme kontrolloi meitä usein, vaikka olemme jo aikuisia, jotka ovat vastuussa itsestämme (vammaisen henkilö)". "Osallisuutta estävät usein myös arkkitehtoniset, viestinnälliset, asenteelliset, stereotyyppiset ja ennakkoluuloiset esteet (kansalaisjärjestöt)". Ymmärsin, miten vaikeaa esimerkiksi pyörätuolia käyttävien ihmisten on oltava, kun jouduin kulkemaan kaupungin läpi pyörillä olevan matkalaukun kanssa. Tämä oli testi julkisten tilojen esteettömyydestä. Silloin koin murto-osan tilojen riittämättömyydestä, jota vammaiset kohtaavat päivittäin (paikallishallinnon yksiköt). Institutionaaliseen apuun liittyvät kysymykset ovat myös ulkoinen haaste. Ennen kaikkea liian vähäiset avustajatunnit merkitsevät sitä, että vammaiset eivät voi integroitua yhteiskuntaan haluamallaan tavalla. "Joudun usein valitsemaan esimerkiksi lääkäriin menon ja elokuviin menon välillä. Valitsen lääkäriin menemisen, eikä avustajatunteja ole enää tarpeeksi, jotta voisin osallistua sosiaaliseen elämään tai matkustaa." (vammaisen henkilö) Toinen este on pelko laitoksesta saatavien etuuksien menettämisestä: "(...) jos yritän mennä töihin, menetän lähes kaikki etuudet, koska ansaitseen rahaa, ja jos muutaman päivän kuluttua käy ilmi, etten esimerkiksi pysty tekemään tätä työtä, koska tunnen oloni siinä huonoksi, koska se huonontaa terveyttäni, jään varattomaksi, koska en saa palkkaa, mutta en myöskään etuuksia (vammaisen henkilö ja hänen edustajansa)". Valtava ongelma on liiallinen laitostuminen - aihe, joka on otettu esille monta kertaa. Vammaiset ihmiset "tuomitaan usein toimintakyvyttömiksi, vaikka he voisivat toimia vapaasti laitoksen ulkopuolella - tarvittaisiin vain asianmukaista tukea avustajalta tai tuetun päätöksenteon valmentajalta (kansalaisjärjestö)". "Monet järjestelmäratkaisut on luotu normia varten, vaikka ne pitäisi luoda henkilöä varten. On erittäin tärkeä tehtävä löytää järjestelmäratkaisuja, joita erityistarpeiset ihmiset ehdottavat asiantuntijoiden tuella. Silloin on mahdollista luoda ratkaisuja, jotka ovat yhteiskunnan kannalta hyviä ja joita kaikki voivat käyttää vammaisuudesta tai rajoituksista riippumatta (kansalaisjärjestöt).

3. Miten voimme työskennellä yhteisön kehityksen hyväksi? Mitä tämä tarkoittaa (esim. kumppanuudet paikallisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa)?

"Perusteena olisi oltava koulutus varhaisimmista vuosista lähtien - kouluissa, kodeissa, järjestöissä, jotka järjestävät toimintaa, televisiossa jne. Vammaisuudesta puhuminen, vammaisten osallisuuden edistäminen yhteiskunnassa (kansalaisjärjestöt)". "Asenteemme on oltava esimerkkinä - emme saa olla välinpitämättömiä tai reagoida, kun jokin on vialla. (vammaisen henkilö). On myös tärkeää valistaa vammaisuudesta, joka ei näy, mutta joka vaikeuttaa jokapäiväistä elämää: "On vaikeaa käyttää vammaisten oikeuksia, kun ne ovat näkymättömiä (paikallinen viranomais)". "Lainsäädäntöön on myös tehtävä muutoksia, joihin vammaiset ihmiset sekä kansalaisjärjestöt ja viranomaiset vaikuttavat". Sellaisia, jotka mahdollistavat vammaisten ihmisten osallistumisen heitä koskeviin asioihin" (kansalaisjärjestöt). On myös tärkeää korostaa, että muutos tapahtuu yhteiskunnassa: "Suurin osa yhteiskunnallisesta muutoksesta tapahtuu kaduilla eikä toimistoissa".

4. Ratkaisut/ideat/ehdotukset, joilla edellä mainittuihin haasteisiin voitaisiin vastata?

"Vammaisten ihmisten edustusta ja näkyvyyttä on lisättävä, jotta heitä ei kohdeltaisi kuin pientä ryhmää, jonka vaatimukset eivät ole merkityksellisiä" (kansalaisjärjestö). "On luotava vastarintaryhmiä, jotka kiinnittävät huomiota niihin ihmisiin, jotka eivät kohtele vammaisia kunnioittavasti, ja jotka vastustavat äänekkäästi tällaisia tilanteita nähdessään" (kansalaisjärjestö). "Subjektien ja alojen välistä yhteistyötä ja kokemusten vaihtoa tarvitaan, jotta esimerkiksi vammaisten työllistäminen olisi mahdollista, sillä tällä hetkellä se on vaikeaa, koska työntekijän palkkaaminen vaatii paljon paperityötä ja on kallista." (kansalaisjärjestö). "Olisi hyödyllistä saada puskuri, jotta vammaiset henkilöt eivät pelkää mennä töihin ja menettää etuuksia, koska he tietävät, että he voivat työskennellä esimerkiksi kolme kuukautta ja saada etuuksia" (kansalaisjärjestö).

Päätelmä

Vammaiset ihmiset ja heitä edustavat järjestöt ja yhdistykset sanovat nimenomaisesti, että heitä koskevat lait eivät vastaa heidän tarpeitaan. Lainsäädäntöä ja lakeja laativat muut kuin vammaiset ihmiset, eikä useinkaan oteta huomioon asianomaisten ihmisten kuulemista. Paikalliset viranomaiset puolestaan noudattavat kokonaisuutena lainsäätäjien saamia ohjeita eikä näe tarvetta muutoksiin.

B3.3 Fokusryhmien tulokset - Suomi

Tukena-säätiön isännöimään ryhmään osallistui yhteensä 15 henkilöä. He edustivat hyvinvointialueita (Päijät-Hämeen Hyvinvointialue, Pirkanmaan Hyvinvointialue), palveluntuottajia (Honkalampi-säätiö), järjestöjä (Tukiliitto, vammaisten edunvalvontajärjestöjä (Me Itse ry - Me Teemme Sen Itse ry) sekä Tukena-säätiön koordinoimasta kokemusasiantuntijaryhmästä myös vammaisia itse. Keskustelua käytiin seuraavien teemojen pohjalta:

1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?

Osallisuus yhteisössä tunnustettiin tärkeäksi keskustelunaiheeksi, joka herätti monenlaisia ajatuksia ja erinomaista keskustelua. Osallisuus-termiin kaivattiin konkretisointia, sillä osallistujat pohtivat, mitä se ihan oikeasti tarkoittaa ja mitä sillä tarkoitetaan (vamman henkilön edustaja). Keskustelussa päästiin yksimielisyyteen siitä, että "aidosti inklusiivinen yhteisö ei ole ylhäältä alaspäin määritelty paikka" (vamman henkilön edustaja). Sen sijaan siinä pohditaan aktiivisesti, miten jokainen yhteisön jäsen otetaan mukaan tasavertaisesti, ja yhteisö ottaa myös huomioon, miten yksilöt voivat liittyä siihen. Inklusiivisessa yhteisössä pyritään varmistamaan, että kaikki ovat mukana tuen tarpeista riippumatta ja että jokainen henkilö on sen tasavertainen jäsen.

Toimivassa ja osallistavassa yhteisössä tunnustetaan, "mitä tarvitaan, jotta liittyminen on helppoa tai jotta yhteisö voi myös mukautua" (vamman henkilön edustaja). On tärkeää, että yhteisö viestii selkeästi, miten se toimii. "Yhteisön on oltava esteetön ja saavutettava, myös asenteiden osalta" (kansalaisjärjestö). Samalla yhteisö huolehtii siitä, että myös hiljaisemmat äänet tulevat kuulluiksi. "Vuorovaikutusta tarvitaan, jotta myös ne, jotka eivät puhu, tulevat kuulluiksi" (vamman omaava henkilö). Ammattilaisten on kuunneltava tarkkaan ja keskityttävä todelliseen kuulemiseen. Heillä "on oltava riittävästi aikaa, mutta heidän on myös annettava riittävästi aikaa" (paikallisviranomainen). Erytystä huomiota on kiinnitettävä "vuorovaikutustaitoihin ja kommunikaation tukemiseen" (paikallisviranomainen). "Osallisuutta edistävässä yhteisössä on hyvä olla; siellä tullaan kuulluksi, kuunnellaan ja ymmärretään" (vamman omaava henkilö).

2. Mitä haasteita vammaiset kohtaavat päivittäin osallisuuden suhteen?

Osallisuuden toteutumisen esteenä ovat mm. resurssit, henkilökohtaiset haasteet, erilaiset ympäristöt ihmisten ympärillä, rahan puute ja aikaan liittyvät kysymykset. Osallistujat pohtivat myös sitä, onko osallisuuden toteutuminen asennekysymys: "ajan antaminen tai antamatta jättäminen" (kansalaisjärjestö). "Ammattilaisella on mahdollisuus valita asenteensa ja se, miten hän toimii ja ottaa muut huomioon" (paikallisviranomaisen). Keskustelua herätti myös se, että kaikissa paikoissa ei oteta huomioon, että kaikki eivät kommunikoi puhumalla. On tärkeää käyttää myös puhetta tai ymmärtämistä tukevia menetelmiä, tunnistaa myös eleet ja ilmeet (olemuskielisyys).

3. Miten voimme edistää yhteisön kehitystä? Mitä se tarkoittaa?

Osallisuutta edistävän yhteisön kehittämiseksi "on kiinnitettävä enemmän huomiota siihen, miten ihmiset voivat päästä yhteisöön ja kiinnittyä siihen" (vammaisen henkilön edustaja). Yhteisöön pääsyä voidaan helpottaa erilaisilla järjestelyillä, kuten henkilökohtaisella budjetoinnilla tai henkilökohtaisella avulla. Tukea tarvitaan myös hyvinvointia edistävien valintojen tekemiseen. "Tukea siihen, että ymmärtää, mitä valitsee" (vamman omaava henkilö). Myös siihen, "miten asiat etenevät", tulisi kiinnittää enemmän huomiota (vammaisen henkilön edustaja). Kannattaa käydä ja osallistua esimerkiksi kokouksiin, joissa tehdään päätöksiä. Ammatillisesta näkökulmasta osallisuuden edistäminen edellyttää "investointeja koulutukseen, osallisuuden huomioon ottamista ja yhteisön integroinnin tukemista ammatillisen pätevyyden perusrakenteessa" (kansalaisjärjestö). "Vertaisvalmentajilla ja vertaisohjaajilla on merkittävä rooli vahvistettaessa niiden ääntä, jotka tarvitsevat enemmän tukea" (paikallisviranomaisen).

4. Ratkaisut / ideat / ehdotukset, joilla voitaisiin vastata edellä mainittuihin haasteisiin?

Ratkaisuksi ehdotetaan tiedon jakamista ja taitojen kehittämistä siitä, miten ihmisiä voidaan tukea tekemään omia valintojaan. Tukea tarvitaan tavallisten yhteisöjen tavoittamiseksi. Tavoitteena tulisi olla siirtyminen pois erillisistä järjestelmistä, joissa toimintoja luodaan yksinomaan tukea tarvitseville. Tärkeää on myös siirtyä pois "palvelujärjestelmän sanelemasta valmiista mallista tai ryhmämuotoisesta toiminnasta" (kansalaisjärjestö). Tarvitaan lisää kokemuksia ja vaihtoehtoja, jotta tukea tarvitsevilla olisi enemmän vertaisryhmiä. Henkilökohtaisen avun tulisi olla helpommin saatavilla. Ammattilaisten koulutukseen tulisi sisällyttää tunnetaitoja ja oman näköisten valintojen pohdintaa tukevia harjoituksia. "Olenko harkinnut, olenko voinut miettiä kaikkea tarpeellista?" (kansalaisjärjestö). On hyödyllistä konkretisoida termi "osallisuus" käytännön esimerkkien avulla, sillä sitä käytetään usein pinnallisesti. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta myös digitaalisia mahdollisuuksia tulee voida hyödyntää paremmin osallisuuden edistämisessä. "Esimerkiksi pikaruokaravintolassa myös ei-verbaaliset asiakkaat voivat tehdä tilauksen itsepalvelukioskilla" (vammaisen henkilön edustaja). On myös tärkeää kiinnittää huomiota tuen antamiseen/vastaanottamiseen ja sen aikatauluttamiseen: "Palvelunkäyttäjämme tuovat usein esiin, etteivät he saa tukea elämään päivätoiminnan ulkopuolella" (paikallisviranomaisen).

Päätelmä

Yhteenvedona voidaan todeta, että aidosti osallistavan yhteisön luominen edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon fyysiset, asenteelliset ja järjestelmälliset esteet ja edistetään samalla kaikkien jäsenten, erityisesti vamman omaavien henkilöiden, aktiivista osallistumista ja edustusta. Vammaisten henkilöiden osallisuuden haasteisiin kuuluvat resurssien rajallisuus, ympäristöesteet ja aikakysymykset sekä tarve tunnistaa paremmin sanaton viestintä. Osallisuuden lisäämiseksi yhteisöjen olisi

keskityttävä helpottamaan osallistumista ja integroitumista henkilökohtaisen avun, koulutuksen ja tuen avulla. Siirtyminen pois erillisistä malleista, investoiminen ammattilaisten koulutukseen ja digitaalisten välineiden käyttö voivat myös auttaa. Osallisuutta lisääviä yhteisöjä voidaan luoda vahvistamalla itsemääräämisoikeutta ja laajentamalla tukea strukturoitujen toimintojen ulkopuolelle ja edistämällä ympäristöä, jossa kaikkia kuunnellaan, arvostetaan ja ymmärretään.

B3.4 Fokusryhmien tulokset - Unkari

IRMÁK Nonprofit Kft:n järjestämään ryhmään osallistui yhteensä 20 henkilöä. Mukana oli Pestin läänin ja Komáromin - Esztergomon läänin eri kuntien edustajia (paikallisia, läänin tason viranomaisia), Albertirsan kunnan palveluntarjoajien henkilökuntaa (päiväkoti, lastentarha, sosiaaliset peruspalvelut), eri organisaatioiden työntekijöitä (esim. kansalaisjärjestöt, päivähoito, tukipalvelut, tuettu asuminen, asianajajajärjestöt), jotka tarjoavat suoraa tukea vammaisille henkilöille tai palveluntarjoajille, jotka tarjoavat ammatillista tukea.

1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?

Osallisuutta edistävän yhteisön käsite on määritelty useilla eri aloilla (koulutus, sosiaali- ja lastensuojelu, työllisyys). Jokainen lähestyi omasta näkökulmastaan sitä, mitä osallistava yhteisö tarkoittaa.

Koulutuksen alalla tämä muotoiltiin siten, että oppilaitos on osallistava, jos kaikilla on mahdollisuus tasa-arvoiseen koulutukseen sosiaalisesta asemasta riippumatta. Jotkut veivät tätä ajatusta pidemmälle ja tekivät yhtäläisen koulutuksen saamisen riippumattomaksi sosiaalisesta asemasta, mutta myös taidoista ja kyvyistä.

Sosiaalipalvelujen alalla ne keskittyivät tuettuun asumiseen sosiaalisena erityishuoltona ja peruspalveluina.

Tuetun asumisen tapauksessa voidaan puhua osallistavasta yhteisöstä, jos tuetun asumisen ulkoasu hyväksytään suppeammassa ja laajemmassa asuinympäristössä jo toteutusvaiheessa. Unkarissa vammaisille tarkoitettujen laitosten sijainti ennen useimmiten taajamien laitamilla. Tuetun asumisen talot sijaitsevat jo kohti asutuksen keskustaa. Ensimmäiset toteutukset kohtasivat usein suurta vastustusta. Nykyään useiden tuettujen asuntojen kohdalla on kehittynyt hyvä naapuruussuhde, jota voidaan pitää asumisyhteisön esiasteena.

Läsnäolijat määrittivät työelämän alalla tervetulleeksi toivotetun yhteisön osallistavaksi työpaikaksi, jos se työprosesseja järjestäessään määrittelee kykyjen perusteella ne tehtävät, joita vammaiset voivat suorittaa, ja luo erityistarpeisiin mukautetut olosuhteet esteettömiksi.

2. Mitä haasteita vammaiset kohtaavat päivittäin osallisuuden suhteen?

Kielteinen asenne yhteiskunnassa, joka johtuu tiedon puutteesta. Valtaosalla yhteisöistä ei ole vielä riittävästi tietoa vammaisuudesta. Tämän vuoksi heidät ymmärretään väärin, ja monissa tapauksissa heihin suhtaudutaan pelolla. Heidän tarpeitaan ei osata arvioida, ja sen sijaan, että heille tarjottaisiin apua, heidät suljetaan pois. Ihmiset eivät osaa erottaa psykiatrista sairautta ja vammaisuutta toisistaan.

Pienempi osa yhteiskunnasta ajautuu, myös tiedon puutteen vuoksi, liiallisen hoidon ansaan. He säälivät kehitysvammaisia, eivätkä auta heitä elämään itsenäisemmin.

Kaksijakoinen asenne, joka ilmeni ja muotoutui yhteiskunnallisella tasolla, ilmeni myös paikalla olleiden keskuudessa.

He sanoivat, että eriytetyn hoidon hallinta on ollut etusijalla koulutuksen, työllisyyden ja sosiaalipalvelujen alalla, joten kaikilla aloilla on erittäin suuria ruuhkia. Tehtävien eriytetyn hoitamisen seurauksena tietyn palveluntarjoajan (oppilaitoksen, tuetun työllistymisen, tuetun asumisen) palvelualueelle on jo kehittynyt inklusiivisempi yhteisö, ja yhteisö on vastannut myös muihin vammaisuudesta johtuviin tarpeisiin, kuten puheella tuettuun jalankulun ylitykseen, viittomakielentulkkiin kulttuuritapahtumassa jne.

Ongelmaluettelo oli seuraava: rakennukset eivät ole esteettömiä (kulkuyhteydet, kalusteet, käymälöiden puute) viestinnän esteet (pienikokoinen kirjoitus, vaikeasti ymmärrettävä teksti, kuinka paljon kuvia), asiantuntijoiden puute.

3. Miten voimme edistää yhteisön kehitystä? Mitä se tarkoittaa (esim. kumppanuudet paikallisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa)?

Läsnäolijat totesivat yksimielisesti, että "herkistäminen" olisi aloitettava mahdollisimman varhaisessa iässä. Tätä varten on luotava kumppanuuksia jo päiväkodissa ja peruskoulussa, jos laitos ei ole integroitu. Sieltä käsin voidaan rakentaa kumppanuuksia muiden yhteisöjen kanssa. Jos onnistumme saamaan vammaiset ihmiset hyväksytyiksi jo varhaisesta iästä lähtien, niin ovi avautuu tuleville kumppanuuksille. On helpompi luoda yhteyksiä kuntiin, yhdistyksiin, urheiluseuroihin, kulttuurikeskuksiin jne.

Integroidun opetuksen (päiväkoti, koulu) toteuttamisen pitäisi myös edistää osallistavia työpaikkoja.

Suurten laitosten lakkauttaminen ja tuetun asumisen toteuttaminen on merkittävä askel sosiaalipalvelujen alalla. Läsnäolijat ilmaisivat, että tällä tavoin vammaisten ihmisten hoidosta on tullut ymmärrettävämpää ja julkisempää, koska edunsaajat käyttävät samoja palveluja, kaikki on valtaväestön yhteiskuntaa: he tekevät ostoksia samassa kaupassa, käyvät samalla lääkärillä, matkustavat samoilla julkisilla liikennevälineillä ja osallistuvat samoihin kulttuuritapahtumiin.

4. Ratkaisut / ideat / ehdotukset, joilla voitaisiin vastata edellä mainittuihin haasteisiin.

Ajatus tuetun asumisen merkityksestä on viety tätä aihetta pidemmälle. On pohdittu, että tämä sosiaalipalvelumuoto edistää parhaiten osallistavan yhteiskunnan kehittämistä. Se antaa enemmän, sillä sen lisäksi, että hoidon laatu on parantunut, se on myös merkittävä edistysaskel sosiaalisen osallisuuden edistämisessä. Ihmiset voivat oppia, että vammaisia ihmisiä ei tarvitse pelätä eikä heitä tarvitse sääliä. Olemme samaa mieltä siitä, että osallisuus ei ole helppo oppimisprosessi suurimmalle osalle yhteiskuntaa, mutta tulella jonkun naapuriksi asiasta tulee henkilökohtainen.

Olisi tärkeää ottaa vammaiset mukaan yhteisöihin paikallisiin tapahtumiin. On tärkeää olla aktiivisia osallistujia näissä tapahtumissa, kuten näytteilleasettajina, luennoitsijoina tai fasilitaattoreina.

Päätelmä

Yhteenvedona läsnäolijat totesivat, että ennen kuin osallisuutta edistävä yhteisö voidaan toteuttaa koulutuksen ja kasvatuksen alalla, sitä on vaikea nostaa yhteiskunnalliselle tasolle. Niin kauan kuin sukupolvet kasvavat eriytyneinä, osallisuus on ongelma. Koulutuksen, työllisyyden ja sosiaalietuuksien aloilla pidetään tärkeänä tarveharkintaa ja palvelujen tarjoamista. Tarvelähtöinen hoito ei sulje pois, vaan vastaa puuttuviin taitoihin ja osaamiseen.

B4. Fokusryhmän matriisianalyysi

B4.1 Menetelmät

Kansainvälisessä tutkimuksessa käytettiin sekamenetelmiä (kvalitatiivinen, kvantitatiivinen ja triangulaatio), jotta saatiin kattavia tutkimustuloksia neljästä osallistujamaasta, joissa oli 70 osallistuvaa jäsentä (N=70). Tarkemmin sanottuna käytettiin kvalitatiivista temaattista analyysia ja kvantitatiivisia tilastollisia menetelmiä (sanataajuudet) sekä tietojen visualisointitekniikoita (wordcloud). Tämä lähestymistapa mahdollisti laadullisten tietojen objektiivisen priorisoinnin, minkä vuoksi syntyi temaattisia luokkia.

B4.2 Kansainvälinen analyysi

Taulukossa 1 esitetään matriisianalyysi teemoista, jotka nousivat esiin vastauksena kaikissa kumppanimaissa pidetyissä 70 osallistujan fokusryhmäkysymyksissä. Keskusteluryhmien tulosten perusteella voidaan päätellä, mitkä tekijät muodostavat nykyisin osallisuutta edistävän yhteisön määritelmän: saavutettavuus, yleismaailmallisuus, osallistuminen, yhteisön asenteet, kulttuurinen osallisuus, integraatio ja yhtäläiset mahdollisuudet. Vaikuttaa siltä, että vaikka vammaisten perusoikeudet - eli itsenäinen asuminen - on suojattu osallistujamaissa, **todellinen osallisuus yhteisössä on edelleen kyseenalaista.**

Fokusryhmän kysymys	Aihe nousi esiin
1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?	Saavutettavuus / yleismaailmallisuus / osallistuminen Yhteisön asenteet / kulttuurinen osallisuus / yhtäläiset mahdollisuudet
2. Mitä haasteita vammaiset kohtaavat päivittäin osallisuuden suhteen?	Rakenteelliset esteet ja esteettömyysongelmat / Stereotypiat / Ennakkoluulot / Esteet esteettömyydelle / Oikeudellinen edustus / Liiallinen suojelu / Laitoskulttuuri / Sosiaalinen leimautuminen. Asenteelliset esteet
3. Miten voimme edistää yhteisön kehitystä? Mitä se tarkoittaa (esim. kumppanuudet paikallisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa)?	Kumppanuudet/yhteistyö / Paikallishallinnon roolit / Koulutus ja valistuskoulutus Osallistavat toimintatavat / vertaistuki / vahvuuksiin perustuva / yhteisön resurssit
4. Ratkaisut / ideat / ehdotukset, joilla voitaisiin vastata edellä mainittuihin haasteisiin?	Tuettu asuminen / Työllisyysmahdollisuudet / Herkistäminen / Digitaalinen saavutettavuus / Henkilökohtainen budjetointi Edunvalvonta / kielellinen osallisuus / pienimuotoiset aloitteet

Taulukko 1: Matriisitaulukko

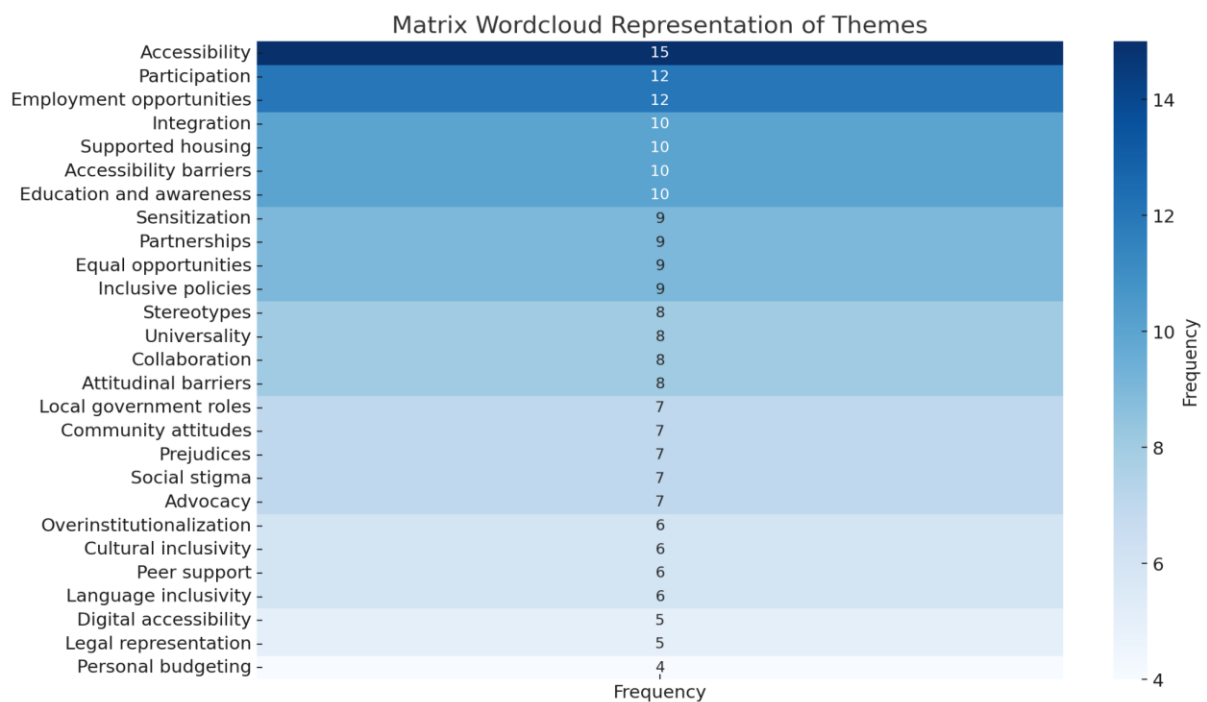
Kansainvälisen tutkimuksen tulosten perusteella yhteisön osallisuuden määritelmä liittyy osallistumisen, yhteistuotannon ja kansalaisuuden arvoihin sekä mahdollisuuksiin käyttää yhteisön resursseja.

"Osallistavat yhteisöt voidaan saavuttaa vain paikallistasolla. Suuremmissa yhteyksissä, kuten suurissa kaupungeissa tai kansallisella tasolla, osallisuus on yleinen periaate, politiikka, direktiivi. Kansallisen ja paikallisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö on kuitenkin tärkeä avaintekijä kestävien ja osallistavien paikallisyhteisöjen rakentamisessa" (palveluntarjoaja).

Jotta saataisiin kattavampi kuva fokusryhmien aikana esiin nousseista teemoista, käytettiin sanojen painoarvoja. Sanat esitetään visuaalisesti erikokoisina sen mukaan, kuinka usein tai tärkeinä ne esiintyivät fokusryhmissä.

WP3- Koulutusohjelmien kehittäminen ICALL-hankkeessa:

- Saavutettavuus ja sen muodot/tasot (15): Mitä saavutettavuus on?
- Osallistumisen helpottaminen (12): osallistumisen tasot, aktiivinen/passiivinen, tuettu, kansalaisuus.
- Miten luoda/tukea työllistymismahdollisuuksia (12)
- Yhteisön tietoisuus vammaisuudesta (10): Tämä voisi perustua seuraaviin analyysissä esiin tulleisiin ja taulukossa esitettyihin seikkoihin: stereotypiat, asenteelliset esteet, sosiaalinen leimautuminen, edunvalvonta ja vammaisten oikeudet.)
- Kumppanuuksien/verkostojen tai tuen luominen (9), mahdollisuudet yhteisölliseen osallistumiseen/yhteisön voimavarat.
- Edunvalvonta (7)
- Vertaistuki (6)
- Miten edistää kulttuurista osallisuutta (6)/ kielellistä saavutettavuutta (5)?

Taulukko 2: *Matriisi Sanapilvi Teemojen esitys.*

Johtopäätökset

Yhteenvedon voidaan todeta, että vaikka vammaisten henkilöiden oikeuksien ja osallisuuden tukemiseen tähtäävän lainsäädännön luomisessa on edistytty merkittävästi, jäljellä on edelleen useita kriittisiä puutteita, jotka estävät osallistavien yhteisöjen toteutumisen. Nykyisissä laeissa, kuten YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen innoittamissa laeissa, korostetaan vammaisten oikeutta osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan, mutta näiden lakien täytäntöönpano on epäyhtenäistä eri alueilla ja eri aloilla. Vaikka esimerkiksi lainsäädäntökehityksessä tunnustetaan esteettömyyden ja osallistumisen merkitys, Puolassa, Kreikassa, Suomessa ja Unkarissa tehdyn kansallisen kenttätutkimuksen tulokset

osoittavat, että yhteisöissä on edelleen merkittäviä esteitä sekä fyysisten että sosiaalisten näkökohtien osalta. Vaikka tutkimustulokset lisäävät merkittävästi ymmärrystä siitä, mitä haasteita ja mahdollisuuksia eri tasoilla kohdataan, tulokset eivät ole edustavia koko väestön kannalta.

Eri maissa tehdyt tutkimustulokset osoittavat, että vammaisten henkilöiden saavutettavuuteen ja osallistumiseen liittyy huomattavia haasteita. Esimerkiksi julkiset tilat ovat usein vammaisten henkilöiden ulottumattomissa, mikä estää heitä osallistumasta täysimääräisesti yhteisön toimintaan. Esimerkiksi Kreikassa noin 70 prosenttia vastaajista toi esiin vakavia esteettömyysongelmia julkisissa tiloissa, mikä heijastui myös muilla alueilla. Lisäksi kielelliset esteet, kuten helppolukuisuuden puuttuminen, pahentavat entisestään vammaisten syrjäytymistä. Nämä seikat osoittavat, että vaikka osallisuutta edistävässä lainsäädännössä on edistytty, on vielä paljon tehtävää käytännön esteiden poistamiseksi, jotta voidaan varmistaa todellinen osallisuus. Osallistuminen, joka on keskeinen osa osallistavia yhteisöjä, on myös jäänyt jälkeen. Henkilöillä on usein vaikeuksia osallistua toimintaan, jota ei ole suunniteltu erityisesti heitä varten. Esimerkiksi Puolassa tehdyissä kyselytutkimuksissa suurin osa vastaajista oli eri mieltä siitä, että vammaiset pystyivät osallistumaan suurelle yleisölle suunnattuihin yhteisöllisiin toimintoihin. Vaikka mahdollisuuksia olisikin olemassa, rakenteet, joilla tuetaan vammaisia henkilöitä saamaan äänensä kuuluviin päätöksentekoprosesseissa, ovat riittämättömät. Esimerkiksi vain pieni osa vastaajista oli sitä mieltä, että vammaiset otetaan riittävästi mukaan paikallisyhteisön toiminnan suunnitteluun. Tämä korostaa tarvetta vahvempiin yhteistuotantomekanismeihin, joissa vammaiset henkilöt eivät ole vain edunsaajia vaan myös aktiivisia toimijoita heidän elämäänsä vaikuttavien palvelujen ja politiikkojen muotoilussa.

Keskusteluryhmät valottivat yhteisön kehittämisen merkitystä vammaisten osallistavien ympäristöjen edistämisessä. Osallistujat korostivat, että osallisuuden ei pitäisi olla ylhäältä alaspäin suuntautuva prosessi, vaan sellainen, jossa vammaiset otetaan aktiivisesti mukaan alusta alkaen ja jossa otetaan huomioon heidän kokemuksensa ja tarpeensa. Yhteistuotantomalli, joka edellyttää yhteistyötä vammaisten, paikallisviranomaisten, palveluntarjoajien ja muiden sidosryhmien välillä, osoittautui ratkaisevan tärkeäksi strategiaksi osallisuutta edistävien yhteisöjen luomisessa. Tämä osallistava lähestymistapa varmistaa, että politiikat ja palvelut suunnitellaan aidosti osallistaviksi sen sijaan, että ne mukautetaan jälkikäteen vammaisten tarpeisiin. Lisäksi fokusryhmissä korostettiin, että yhteisön kehittämisen on ulotuttava fyysistä esteettömyyttä pidemmälle ja sisällettävä myös kulttuurisia ja asenteellisia muutoksia. Todettiin, että yhteisöjen olisi oltava esteettömiä paitsi infrastruktuurin myös vammaisuutta koskevien asenteiden osalta. Tämä viittaa siihen, että tarvitaan jatkuvaa koulutusta ja tietoisuuden lisäämiseen tähtääviä aloitteita, joilla torjutaan ableismia ja edistetään yhteisön jäsenten empatiaa.

Olisi korostettava "palvelujen tarjoamisen" ja "yhteisön kehittämisen" erottamista toisistaan, mikä voi olla hyödyksi ICALL-hankkeen koulutus-materiaalin ja koulutuksen, sekä toimintalinjojen kehittämässä. Yhtäältä "palvelujen tarjoaminen" tarkoittaa kaikkea, mitä palvelujen, rakenteiden ja toimijoiden kautta tarjotaan, ja tehokkuus, näyttö ja hallinta ovat ohjaavia arvoja. Toisaalta "yhteisön kehittäminen" perustuu olemassa olevan potentiaalihin ja "palkattoman" hoivatalouden kehittämiseen, joka on vahvasti sidoksissa vastavuoroisuuteen, luottamukseen, solidaarisuuteen, suhteisiin ja yhteisön resursseihin. "Yhteisökehittämisen" lähestymistavan pitäisi edistää yhteyksien luomista ja hyödyntää haasteita motivaationa tulla näkyvämmäksi. Tässä lähestymistavassa "palvelut" tai "järjestelmät" voidaan nähdä keskustelujen verkostona, johon olisi vaikutettava yhteisön kehittämisen suuntaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka lainsäädäntö tarjoaa vankan perustan vammaisten oikeuksille, näiden oikeuksien käytännön toteuttaminen yhteisön kehittämisen avulla on edelleen riittämätöntä. Kansallinen kenttätutkimus osoittaa, että edelleen on olemassa merkittäviä fyysisiä, kielellisiä ja sosiaalisia esteitä, jotka heikentävät vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan. Tulevaisuudessa tarvitaan kipeästi yhteistuotantostrategioita, joilla vammaiset otetaan mukaan päätöksentekoprosesseihin, ja painotetaan enemmän sellaisten yhteisöjen rakentamista, jotka ovat paitsi fyysisesti esteettömiä myös asenteellisesti osallistavia. Investoinnit mukautuvaan teknologiaan, koulutukseen ja yleiseen tietoisuuteen ovat olennaisen tärkeitä, jotta lainsäädännön ja eletyn kokemuksen välinen kuilu voidaan kuroa umpeen ja varmistaa, että kaikki yhteiskunnan jäsenet voivat menestyä tasavertaisesti.

Liitteet

Liite 1 - Lisälukemista:

- Laitoshoidosta perhe- ja yhteisöhoitoon siirtymistä käsittelevä eurooppalainen asiantuntijaryhmä on laatinut omat "[Ohjeet itsenäisestä asumisesta ja osallisuudesta yhteisössä](#)" tukeakseen Euroopan komissiota itsenäistä asumista [ja osallisuutta](#) yhteisössä koskevien ohjeiden laatimisessa.
- Lisäksi EEG on laatinut "[EU:n varojen tarkistuslistan itsenäisen elämän ja laitoshoidon lopettamisen edistämiseksi](#)", jonka tarkoituksena on auttaa EU:n varoista vastaavia hallintoviranomaisia noudattamaan yhteisiä säännöksiä koskevassa asetuksessa vahvistettuja sääntöjä ja painopisteitä.
- EASPD antoi panoksensa kannanoton muodossa tukeakseen Euroopan komissiota laitoshoidon lopettamista koskevien ohjeiden laatimisessa: [Vammaisten itsenäinen elämä ja osallisuus yhteisössä](#).
- EASPD antoi myös panoksensa [EU:n puitekehukseen vammaisten sosiaalipalvelujen huippuosaamisesta](#).

- EASPD on julkaissut kannanoton [perhekeskeisestä varhaiskasvatuksesta](#), joka on keskeinen tekijä vammaisten lasten laitoshoitoon siirtymisen estämisessä ja heidän osallisuutensa edistämisessä.
- EASPD on julkaissut julistuksen inklusiivisesta koulutuksesta tukeakseen EU:ta sen pyrkiessä toteuttamaan inklusiivista koulutusta koskevia tavoitteitaan: [Towards Inclusive Education and Beyond](#).

Liite 2- Kyselytutkimuksen kysymykset

Kysely paikallisviranomaisille (kunnat, paikallishallinnot, sihteeristöt ja muut paikallistason rakenteet, jotka vastaavat sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, monimuotoisuuden, vapaa-ajan, kulttuurin ja osallisuuden edistämiseen tähtäävien toimien koordinoinnista ja toteuttamisesta):

Väestökysymykset:

organisaation nimi,

vastaajan asema,

Haluatko, että sinuun otetaan yhteyttä tämän tutkimuksen kohderyhmään liittyen? jos kyllä, lähetä sähköpostia:

Seuraavat kysymykset on pisteytettävä asteikolla 0-5: (1) Täysin eri mieltä; (2) Eri mieltä; (3) Ei samaa eikä eri mieltä; (4) Samaa mieltä; (5) Täysin samaa mieltä. Avoimia vastauksia ei saa käyttää.

1. Julkiset tilat, joihin on esteetön pääsy liikuntarajoitteisille (esteettömyys).
2. Osallistuminen yhteisön toimintaan (esim. yhteisön urheilutoimintaan, kulttuuritoimintaan), joka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle.
3. i. Kehitämme työllisyyspolitiikkaa ja -strategioita, joilla edistetään vammaisten henkilöiden integroitumista työmarkkinoille.
ii. Nämä liittyvät politiikkaan/strategioihin, joiden avulla vammaiset henkilöt voivat hankkia työmarkkinoilla tarvittavat taidot ja valmiudet.
iii. Käytämme itse asiassa vammaisia henkilöitä. (Pisteytys kyllä tai ei).
4. Suunnitellessamme paikallisyhteisön toimintaa otamme huomioon helppokäyttöiset viestintästrategiat, jotta voimme tiedottaa vammaisille (esim. helppokäyttöiset formaatit).
5. Kuntamme/sihteeristömme tukee monitoimijaista yhteistyötä ja verkostoitumista (esim. yhteydet yhteisökeskusten, suoran tuen järjestöjen, perheiden ja vammaisten henkilöiden välillä), jotta edistetään vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteisön elämän eri osa-alueilla (työllisyys, koulutus, kulttuuri, sosiaalipalvelut, lähidemokratia).

Kysely kansalaisjärjestöille/palvelujen tarjoajille:

Lyhytpäätteiset kysymykset, likert-pisteasteikko 1= eri mieltä - 5= täysin samaa mieltä, kyllä tai ei - vastaukset.

Väestökysymykset:

organisaation nimi

asema organisaatiossa

edunsaajien määrä

Haluatko, että sinuun otetaan yhteyttä tämän tutkimuksen kohderyhmään liittyen? jos kyllä, lähetä sähköpostia:

Seuraavat kysymykset on pisteytettävä asteikolla 0-5: (1) Täysin eri mieltä; (2) Eri mieltä; (3) Ei samaa eikä eri mieltä; (4) Samaa mieltä; (5) Täysin samaa mieltä. Avoimia vastauksia ei saa käyttää.

1. Onko paikallisyhteisössämme fyysiseen/tilojen esteettömyyteen liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin?
2. Paikallisyhteisössäsi on kielelliseen saavutettavuuteen liittyviä ongelmia, jotka vaikeuttavat vammaisten henkilöiden pääsyä yhteisön resursseihin.
3. Olemme mukana vammaisten tukemiseen liittyvässä poliittisessa päätöksenteossa.
4. Paikallisyhteisö suhtautuu myönteisesti ja osallistavasti tukemiisi vammaisiin (naapurit, yhteisökeskukset ja palvelut) yhteisön asenteisiin.
5. Edunsaajamme osallistuvat ohjelmiin, jotka on suunnattu ensisijaisesti suurelle yleisölle.
6. Tuemme epävirallisten verkostojen (lukuun ottamatta palkattua henkilökuntaa) kehittämistä ja kestävyyttä tukemieni ihmisten ympärillä.
7. Tuemme edunsaajiamme, jotta he saavat äänensä kuuluviin/ovat mukana organisaationne päätöksenteossa.
8. Tukemamme ihmiset saavat äänensä kuuluviin/ovat mukana jokapäiväistä elämäänsä koskevassa päätöksenteossa.
9. Tukemamme ihmiset osallistuvat paikallisyhteisöjen toimintaan (esim. vapaaehtoistyö).

Kyselytutkimuskysymykset vammaisia henkilöitä edustaville järjestöille/edunvalvontajärjestöille:

Väestökysymykset:

organisaation nimi,

vastaajan asema,

Haluatko, että sinuun otetaan yhteyttä tämän tutkimuksen kohderyhmään liittyen? jos kyllä, lähetä sähköpostia:

Seuraavat kysymykset on pisteytettävä asteikolla 0-5: (1) Täysin eri mieltä; (2) Eri mieltä; (3) Ei samaa eikä eri mieltä; (4) Samaa mieltä; (5) Täysin samaa mieltä. Avoimia vastauksia ei saa käyttää.

1. vammaisia tuetaan riittävästi itsenäiseen elämään liittyvissä asioissa.
1. vammaisia tuetaan riittävästi heidän itsenäisen sosiaalisen elämänsä kannalta.
2. vammaisia tuetaan riittävästi, jotta he voisivat olla aktiivisia ja osallistuvia yhteisön jäseniä.
3. Julkiset tilat ovat liikuntaesteisten saavutettavissa (esteettömät tilat).
4. vammaiset henkilöt voivat osallistua ohjelmiin (esim. yhteisölliseen urheilutoimintaan ja kulttuuritoimintaan), jotka on suunnattu suurelle yleisölle.
5. Paikallisyhteisö on vastaanottavainen ja osallistava vammaisille (naapurit, yhteisökeskukset ja palvelut)? (lisää tämä kuvaus/selitys: Vammaisen henkilö ei kohtaa syrjintää, rasismia tai väkivaltaan liittyvää käyttäytymistä).
6. vammaiset henkilöt otetaan mukaan poliittiseen päätöksentekoon, joka liittyy heidän oikeuksiensa ja elämänvalintojensa tukemiseen.

Liite 3- Fokusryhmien kysymykset:

Fokusryhmien kysymykset

1. Mitä osallistava yhteisö merkitsee sinulle?
2. Mitä haasteita vammaiset kohtaavat päivittäin osallisuuden suhteen?
3. Miten voimme edistää yhteisön kehitystä? Mitä se tarkoittaa?
(esim. kumppanuudet paikallisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa)?
4. Ratkaisut / ideat / ehdotukset, joilla voitaisiin vastata edellä mainittuihin haasteisiin?